

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МОРСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ МОРСЬКИЙ ГУМАНІТАРНИЙ ІНСТИТУТ
КАФЕДРА «ФІЛОЛОГІЯ»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти на тему:
Адекватність та еквівалентність як критерії оцінювання якості
художнього перекладу

виконала: ЗДОБУВАЧКА ВИЩОЇ
ОСВІТИ 2 РОКУ НАВЧАННЯ 1 ГРУПИ
ЗА ДРУГИМ (МАГІСТЕРСЬКИМ) РІВНЕМ
ДЕННОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ
МАРЦІН КАРИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

Науковий керівник:
к. філол. н., доцент каф. «Філологія»
ЖМАЄВА НАТАЛЯ СЕРГІЇВНА

Рецензент:
к. філол. н., доцент
ДЕРІК ІЛОНА МОРИСІВНА

Допущено до захисту

18.12. 2024 р. Науковий керівник Ж Наталя ЖМАЄВА
(дата) (підпис) (Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

Національна шкала 90

Кількість балів 90

Оцінка ECTS A

Дата захисту: 23.12. 2024 р.

Члени комісії:

Г.І. Приходько д. філол. н., проф. Приходько Г.І.
С.Ю. Юхимець к. пед. н., доц. Юхимець С.Ю.
Н.С. Жмаєва к. філол. н., доц. Жмаєва Н.С.
І.О. Ківенко к. філол. н., доц.. Ківенко І.О.

2024

ЗМІСТ

SUMMARY	3
ВСТУП	7
РОЗДІЛ I «АДЕКВАТНІСТЬ» ТА «ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ» ЯК КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ	10
1.1. Співвідношення понять «адекватність» та «еквівалентність»	10
1.2. Художній текст як об'єкт перекладу	20
1.3. Проблеми перекладу лімериків	28
Висновки до розділу I	33
РОЗДІЛ II АНАЛІЗ ЯКОСТІ ПЕРЕКЛАДІВ ЛІМЕРИКІВ ЗА КРИТЕРІЯМИ АДЕКВАТНОСТІ ТА ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ	36
2.1. Структурно-семантичні та лінгвостилістичні особливості англійських лімериків	36
2.2. Відтворення форми лімериків в українському перекладі	44
2.3. Відтворення змісту лімериків в українському перекладі	46
Висновки до розділу II	55
ВИСНОВКИ	59
ЛІТЕРАТУРА	62

SUMMARY

ADEQUACY AND EQUIVALENCE AS CRITERIA FOR ASSESSING THE QUALITY OF LITERARY TRANSLATION

The categories of translation adequacy and equivalence, which are traditionally considered as criteria for assessing the quality of translation, need to be defined with due regard to the approach used by the researcher in his or her study. The proposed study is based on the text-centric approach to translation and does not provide for the possibility of changing the communicative orientation of the source text in the process of translation. The type of text being translated is important in assessing the quality of translation, which necessitates specifying the selected criteria for assessing the quality of translation with this parameter in mind.

The material for the study is the translation of texts of the authentic English genre—limericks, which are the embodiment of a certain model of poetry with a strictly regulated structure, size, rhyme, and semantic content—the so-called "literature of nonsense." Despite the existing studies on the problems of limerick translation, none of them suggests the use of the categories of "adequacy" and "equivalence" as criteria for assessing the quality of translation of this genre of fiction. The above factors determine **the relevance** of this study.

The object of the study is the translation of a work of fiction.

The subject of the study is the criteria for assessing the quality of a translation of a work of fiction.

The purpose of the study is to develop a mechanism for using the categories of "adequacy" and "equivalence" to assess the quality of translation of literary works on the example of limericks.

The research material is based on the authentic limericks of Edward Lear and their translations into Ukrainian by O. Mokrovolskyi. A total of 100 limericks in the original language and their translations into Ukrainian were analysed. The **research methods** used were general scientific methods—analysis, synthesis, generalisation—as well as linguistic analysis, quantitative calculation methods,

comparative analysis, translation and transformation methods, and methods of linguistic interpretation of the data obtained.

The scientific novelty of the study lies in the fact that an attempt is made to use the categories of adequacy and equivalence as objective criteria for assessing the quality of translation based on a comprehensive approach to the analysis of the plan of content and the plan of expression of a literary text on the example of the authentic English genre of limerick.

The theoretical significance of the work is to clarify the concepts of "adequacy" and "equivalence" and to determine their place among the criteria for assessing the quality of translation that are currently being identified.

The practical value of the work is determined by the possibility of using its main provisions and conclusions in university lecture courses to develop lectures on the problems of adequacy and equivalence within the framework of "Translation Theory and Practice", "Translation Analysis and Interpretation of Text", in teaching translation practice, for further development of ways to assess the quality of translation, when writing term papers and master's theses.

The concept of equivalence is defined as the semantic commonality of the source and target texts, i.e., it is result-oriented, while adequacy is seen as the quality of the translation solution as a process. Adequacy ensures the completeness of interlingual communication in specific conditions, while equivalence focuses on the requirement of correspondence between the source text and its translation.

Literary translation is aimed at reproducing the pragmatic impact on the reader, preserving the individual characteristics of the author's style, and preserving the plan of content in unity with the plan of expression as completely as possible. In literary translation, one of the main conditions is the transmission of the pragmatic aspect of the original, which is consistent with the concept of "adequacy." The accuracy of the translation of individual elements of the text and the text fits into the concept of "equivalence".

Adequacy and equivalence assess different aspects of the translated text. The concept of equivalence is related to the semantic closeness of the original and the

translation, and also reflects the correspondence of the syntactic structure. The concept of adequacy reflects the transmission of pragmatic and stylistic features of the original, as well as elements of expression. The analysis and evaluation of a translation from the standpoint of equivalence and adequacy form the basis for an overall assessment of the quality of a translation of a work of fiction.

Adequacy and equivalence can be seen as criteria for evaluating various aspects of a translated work. The level of equivalence reflects how fully the semantic content of the original is conveyed, and the analysis of translation transformations makes it possible to assess the correctness of the choice of the level, identifying possible violations, such as unreasonable increase or decrease in equivalence. The adequacy assessment focuses on preserving the expressive characteristics of the translation. By analyzing from these two perspectives, it is possible to form an overall assessment of the quality of a literary translation and identify systemic errors that may affect the perception of the work as a whole. Adequacy and equivalence are the key criteria for assessing the quality of a literary translation, taking into account its genre characteristics.

The concepts of “adequacy” and “equivalence” are specified with due regard for the genre-forming features of the limerick. The genre-forming features of limericks are divided into two components: a strictly fixed form (size and rhyme) and an equally strictly regulated content (semantic and syntactic structure, nonsense and imagery). In view of this, adequate translations of limericks can be considered translations that convey both the letter and the spirit of the Lear's limericks, i.e. both their form (size and rhyme) and nonsensical (meaningless, irrational) content, which involves the reproduction of the means of expression. An equivalent translation of limericks can be considered preserving the semantic and plot core and details of the original text.

The comparative analysis of the original and translated limericks allows us to state that O. Morokhovsky's translations of limericks are adequate, i.e., they reproduce the communicative pragmatic effect of the source text. The translator fully preserves in the translation the size, rhyme, tautological rhyme, general nonsensical

meaning, and the means of artistic expression (evaluative epithets, hyperbole, litotes, similes).

The translation of O. Morokhovsky's limericks is equivalent. The content side of the translations of Edward Lear's limericks, which constitute the research material, is characterized by plot closeness to the original: the storyline is conveyed through the functional dominants of the original text with observance of the details of the original. In addition to the semantic and plot core, the original details are also adequately conveyed, which leads to the preservation of at least three lines in the translation with semantic integrity, which is consistent with the criterion of equivalence, and the preservation of the distribution of semantic blocks by line. Culturally specific realities are mostly reproduced by equivalents, which allows us to preserve the authenticity of the source text. The content is reproduced using translation transformations of modulation, generalization and concretization, which allows to reproduce the original meaning and nonsense without meaningful loss.

Testing of the research results. The results of the study were tested at the XII International Scientific and Practical Conference “European Congress of Scientific Achievements”, which took place on December 2-4, 2024 in Barcelona. Based on the results of the conference, the theses “Adequacy and Equivalence as Criteria for Assessing the Quality of Literary Translation” were published.

ВСТУП

Незважаючи на багатовікову історію існування самого процесу перекладу та безперервні дослідження різних його аспектів, багато проблем е царині перекладознавства ще й досі не дістали однозначного й остаточного розв'язання. Проблема оцінювання якості перекладу належить до цієї категорії.

Роботу присвячено дослідженню понять адекватності й еквівалентності перекладу в аспекті оцінювання якості перекладу художнього твору. Питання необхідності еквівалентності та адекватності оригіналу й перекладу висловлюють багато дослідників [19; 24; 26; 31], проте чіткої системи використання цих понять як критеріїв оцінювання перекладу художніх творів ще й досі не розроблено.

Категорії адекватність та еквівалентність перекладу, які традиційно розглядаються як критерії оцінки якості перекладу, потребують обов'язкового визначення з урахуванням підходу, який застосовує дослідник у своїй розвідці. У сучасному перекладознавстві розділяють лінгвістичний (текстоцентричний) підхід до перекладу, який можна вважати класичним, та комунікативно-функціональний, сучасний [5]. Проте не можна стверджувати, що лінгвістичний підхід є застарілим – скоріше комунікативно-функціональний підхід органічно доповнює та розширює перший, беручи до уваги додаткові чинники, які впливають на процес та результат перекладацької діяльності. Добір того або іншого підходу зумовлює семантичну наповненість понять «адекватність» та «еквівалентність» та їх співвідношення у ієрархії критеріїв оцінки якості перекладу. Пропонована студія виконана в русі текстоцентричного підходу до перекладу та не передбачає можливості зміни комунікативної спрямованості вихідного тексту в процесі здійснення перекладацької діяльності.

Не менш вагомим у питанні оцінки якості перекладу є тип тексту, який перекладається, що зумовлює необхідність конкретизації обраних критеріїв

оцінки якості перекладу з урахуванням цього параметру. У якості матеріалу дослідження обрано переклад текстів аутентичного англійського жанру – лімериків, які є втіленням певної моделі вірша із суворо регламентованою структурою, розміром, римуванням та семантичним наповненням – так звану «літературу нонсенсу». Незважаючи на існуючі розвідки, присвячені проблемам перекладу лімериків [1; 2; 3; 6], жодна з них не пропонує застосування категорій «адекватність» та «еквівалентність» як критеріїв оцінки якості перекладу зазначеного жанру художньої літератури. Зазначені вище фактори зумовлюють **актуальність** цього дослідження.

Об'єктом дослідження обрано переклад художнього твору.

Предметом розвідки є критерії оцінки якості перекладу художнього твору.

Мета дослідження полягає у розробці механізму використання категорій «адекватність» та «еквівалентність» до оцінки якості перекладу художніх творів на прикладі лімериків.

Мета роботи визначила **завдання** дослідження:

- систематизувати наявні підходи до понять «адекватність» та «еквівалентність» перекладу;
- встановити співвідношення між поняттями «адекватність» та «еквівалентність» перекладу як критеріїв оцінювання якості перекладу;
- конкретизувати специфіку застосування зазначених критеріїв оцінки якості перекладів з урахуванням жанрової специфіки лімериків;
- провести зіставний аналіз текстів оригіналу та перекладу лімериків, використовуючи категорії адекватності та еквівалентності для оцінки якості їх перекладу.

Матеріалом дослідження слугували аутентичні лімерики Едварда Ліра та їх переклади українською мовою, виконані О. Мокровольським [7]. Всього було проаналізовано 100 лімериків вихідною мовою та їх переклади українською. У якості **методів** дослідження використовувалися загальнонаукові методи – аналізу, синтезу, узагальнення, а також

лінгвістичний аналіз, метод кількісних підрахунків, зіставний аналіз, перекладознавчо-трансформаційний метод, метод лінгвістичної інтерпретації одержаних даних.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що робиться спроба використання категорій адекватності та еквівалентності як об'єктивних критеріїв оцінювання якості перекладу на основі комплексного підходу до аналізу плану змісту і плану вираження художнього тексту на прикладі автентичного англійського жанру лімерик.

Теоретична значимість праці полягає в уточненні понять «адекватність» і «еквівалентність» і визначення їхнього місця серед критеріїв оцінювання якості перекладу, які виокремлюють на даний момент.

Практична цінність роботи визначається можливістю використання її основних положень і висновків у вишівських лекційних курсах для розроблення лекцій з проблем адекватності та еквівалентності в рамках «Теорії і практики перекладу», «Перекладацького аналізу та інтерпретації тексту», у викладанні практики перекладу, для подальшого розроблення способів оцінювання якості перекладу, під час написання курсових, магістерських робіт.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження пройшли апробацію на XII міжнародній науково-практичній конференції “European Congress of Scientific Achievements”, яка відбулася 2-4 грудня 2024 року у Барселоні. За результатами конференції надруковані тези – «Адекватність та «еквівалентність» як критерії оцінки якості художнього перекладу» [4].

Структура роботи. Магістерська праця складається зі вступу, двох розділів із висновками до кожного з них, висновку, списку наукової літератури.

РОЗДІЛ І

«АДЕКВАТНІСТЬ» ТА «ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ» ЯК КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Особливістю перекладу є те, що, незважаючи на необхідні зміни, що вносяться у вихідний текст, він сприймається як повноправна заміна оригіналу. При цьому рецептори, які сприймають перекладений текст, вважатимуть його повністю тотожним тексту оригінальному. Однак така тотожність є лише теоретично досяжним ідеалом перекладу, неможливим у перекладацькій практиці.

1.1. Співвідношення понять «адекватність» та «еквівалентність»

Попри те, що поняття "адекватність" і "еквівалентність" зазнавали значних змін у процесі розвитку перекладацької думки, вони, як і раніше, залишаються вирішальними величинами під час оцінювання перекладу в межах нормативного перекладознавства, залишаються вирішальними величинами під час оцінювання перекладу в межах нормативного перекладознавства, що зумовлює необхідність окреслити співвідношення між цими критеріями на синхронному часовому зрізі.

Англійський перекладознавець Дж. Кетфорд свого часу заявив, що термін "еквівалентність" - ключовий у визначенні перекладу, центральне завдання теорії перекладу полягає в тому, щоб визначити природу перекладацької еквівалентності та умови її досягнення [13].

Виходячи з того, що еквівалентність - необхідна умова перекладу, потрібно визначити, у чому ця умова полягає, що має бути обов'язково збережено під час перекладу.

У сучасному перекладознавстві виокремлюють три основні підходи до визначення поняття "еквівалент".

Перший підхід можна позначити як "традиційний", саме йому належала лідируюча позиція в перекладознавстві до останнього часу. До нього належать

ті лінгвістичні теорії, в яких домінуюча роль у перекладі відводиться мовам. Основним завданням перекладача є якомога точніше передання смислового змісту оригінального тексту мовою перекладу в максимально повному обсязі. У деяких випадках відбувається підміна поняття еквівалентності тотожністю, стверджується, що переклад зобов'язаний зберігати зміст оригіналу повністю. Деякі перекладознавці, використовуючи замість "еквівалентності" термін "повноцінність", вважають, що ця повноцінність передбачає вичерпне передання смислового змісту оригіналу [26].

Однак на практиці підтвердження цій тезі не виявляється, що призводить до необхідності низки застережень і відступів від вихідного твердження. Тобто про незмінність можна говорити лише у відносному сенсі, під час перекладу неможливо уникнути втрат, інакше кажучи, має місце неповне передання обсягу значень, які виражаються оригінальним текстом. Звідси доходимо закономірного висновку, що текст перекладу не може бути повним і абсолютним еквівалентом тексту оригіналу [13]. Але цей висновок вступає в протиріччя з положенням про те, що план змісту має передаватися в незмінному вигляді й повному обсязі. Підхід суперечить сам собі, внаслідок чого не може бути визнаний об'єктивним і дієвим.

Другий підхід полягає в пошуках інваріантної частини оригіналу, іншими словами, тієї частини, збереження якої дасть змогу зберегти еквівалентність перекладу оригіналу. Найчастіше як інваріант висувається комунікативна мета, функція вихідного тексту, або описана в оригіналі ситуація.

Але за такого підходу стикаємося з іншою проблемою. Яку б частину оригінального тексту не обрали як інваріант, завжди можна виявити (або створити) переклади, у яких цю частину не передано, але, незважаючи на це, мету комунікації збережено. Можлива і зворотна ситуація: при збереженні в перекладі інваріантної частини не виконана міжмовна комунікація. З цього можна зробити висновок: або переклади, виконані без

збереження інваріантної частини, не є перекладами (що невірно, у разі виконання ними комунікаційної функції), або цей підхід виходить із хибного положення.

Нарешті, існує й емпіричний підхід до визначення еквівалентності перекладу. У певному сенсі цей підхід співзвучний теорії Дж. Кетфорда.

Дж. Кетфорд пропонує встановити еквівалентність двох відрізків тексту емпіричним шляхом: вдаючись до аналізу наявних перекладів певного тексту, або створюючи новий варіант перекладу, виконаний досвідченим перекладачем. Еквіваленти, що виявляються, можуть не відповідати один одному формально (тобто, мати однакове місце в системах вихідної мови та мови, що перекладає) і за лексичними значеннями, адже система значень мов різна, і за цим параметром одиниці оригіналу та перекладу також можуть не збігатися.

Дж. Кетфорд вводить поняття пучка ситуаційних ознак. Пучок контекстуально-релевантних тексту ситуаційних ознак - це ті розпізнавальні ознаки, які визначають вибір тієї чи іншої лінгвістичної форми, на його думку, їх можна порівняти з розпізнавальними ознаками у фонології. Еквівалентність проявляється за наявності збігу ознак у тексті оригіналу та перекладу. Що більше спільних ситуаційних ознак, що більше збігаються контекстуально-релевантні пучки ознак, то адекватніший переклад [13].

Таким чином, перекладацька еквівалентність не означає ані формальної відповідності, ані рівності значень. Єдиною умовою еквівалентності Дж. Кетфорд вважає можливість контекстуальної заміни в конкретній комунікативній ситуації, що й виявляється під час емпіричного аналізу. Елементарні смисли і являють собою пучок розпізнавальних ситуаційних ознак, які є суттєвими для даного тексту. Звідси випливає висновок, що еквівалентність під час перекладу виникає тоді, коли встановлюється відповідність між розпізнавальними ознаками тексту вихідною мовою та тексту мовою перекладу, що більше ознак знаходять свою відповідність і відображення в перекладі, то більш еквівалентним він є.

У своїй теорії Дж. Кетфорд відходить від формального підходу до відповідностей, висуваючи на перший план еквівалентність "ситуаційну", що визначається емпіричним шляхом. З одного боку, цей підхід дає змогу розглядати відповідність оригіналу та перекладу за ознаками, релевантними саме для даного тексту, уникаючи надмірної узагальненості, з іншого боку, емпіричний аналіз через відстеження трансформацій у тексті перекладу при внесенні змін до тексту оригіналу є трудомістким та затратним за часом [13].

Незважаючи на недоліки третього підходу (трудомісткість, об'ємність, затратність у часі), він видається найдієвішим та найефективнішим, адже спирається безпосередньо на практику перекладу і виходить із зіставних аналізів оригіналу і варіантів перекладу, що призводить до досить об'єктивних результатів.

Підбиваючи підсумок, можна сказати, що більшість визначень дають описовим шляхом, або через заперечення. Проте, якщо спробувати підсумувати все вищесказане, то основну суть поняття еквівалентність перекладу можна визначити через рівнозначність змісту, рівність інформації. Більшою мірою акцент при трактуванні цього поняття робиться саме на збереження і передачу плану змісту оригіналу в перекладі. Виходячи з цього, розумітимемо еквівалентність як максимально досягну спільність змісту і найповнішу смислову близькість оригіналу і перекладу.

Юджин Найда, американський лінгвіст і доктор богослов'я, виокремлює два типи еквівалентності: формальну та динамічну [22].

1) Формальна еквівалентність орієнтована передусім на структуру вихідного тексту і на максимально можливо точне відтворення плану змісту. У зв'язку з цим переклади такого типу часто рясніють виносками, за допомогою яких і досягається максимальне наближення до структури оригінального тексту.

2) Динамічна еквівалентність заснована на принципі еквівалентного ефекту. Структура відходить на другий план. Основним стає збереження відносин між рецептором і вихідним текстом ідентичним відносинам між

рецептором і подібним текстом. Найда вважає основною метою динамічної еквівалентності пошук найближчого природного еквівалента повідомленню вихідною мовою [22].

Однак під час розгляду цієї класифікації виникає вже згадуване вище проблемне питання: чи можливе досягнення однакового ефекту, виробленого текстом, на рецепторів, що належать до різних культур, менталітетів, літературних традицій та історичних епох? Проте, незважаючи на невирішеність цього питання, теорія Найди справила істотний вплив на багатьох учених.

Однією з найбільш обґрунтованих є теорія, запропонована німецьким перекладознавцем Альбрехтом Нойбертом. А. Нойберт запропонував розглянути оригінальний і перекладний текст у термінах складних знаків [24]. Співвідношення оригіналу і перекладу розглядається з позиції семіотики як співвідношення складних знаків. У семіотиці (науці про знаки) знак має 3 види стосунків:

1. Знак і означуване (семантика знака).
2. Знак та інший знак (синтактика знака).
3. Знак і користувач знаком (прагматика знака).

На цій підставі відповідно виокремлюють 3 види еквівалентності:

1. Еквівалентність на синтаксичному рівні. Зберігаються синтаксичні відносини експонентами знаків оригіналу і перекладу. При цьому самі знаки в перекладі замінюються.

2. Еквівалентність на семантичному рівні. На цьому рівні змінюються як самі знаки, так і синтаксичні відносини між їхніми експонентами.

3. Еквівалентність на прагматичному рівні.

Для збереження мети комунікації перекладачеві доводиться в деяких фрагментах тексту жертвувати семантикою заради прагматики. До цього типу належать переклади всіх фраз-кліше, стійких та ідіоматичних виразів. Ця класифікація на відміну від двох наведених вище розглядає поняття

еквівалентності не як еквівалентність окремих лексичних одиниць безвідносно до тексту, а з огляду на контекст.

Аналіз матеріалу показує, що ця категорія неоднорідна, у ній можна виділити різні типи, види, рівні. Використання ж того чи іншого підходу на практиці визначатиметься конкретно поставленими перед перекладачем цілями і завданнями.

У другій половині ХХ століття відбувається переосмислення поняття еквівалентності, яке переноситься з площини мови у сферу мовлення та комунікації [26], що призводить до появи комунікативних теорій перекладу, центральним поняттям яких є комунікативно-функціональна еквівалентність. Щоб відокремити її від структурно-семантичної еквівалентності, яка відображає лише ступінь формальної та смислової близькості перекладу до оригіналу (що саме по собі не гарантує якості й успішності перекладу), перекладознавству відчуває потребу у оціночному терміні. Так з'являється «адекватність перекладу», яка означає «відповідність перекладу вимогам та умовам конкретного акту міжмовної комунікації» [9].

Як зазначає О.В. Ребрій, «традиція протиставлення адекватності й еквівалентності перекладу, очевидно, є прерогативою радянського та пострадянського перекладознавства, тоді як американській та європейській дослідницьким традиціям притаманне протиставлення різних типів еквівалентності. За спостереженнями Ілька Корунця, для західного перекладознавства «єдиним терміном для позначення досконалого і достовірного (“адекватного”) перекладу залишався і до сьогодні залишається термін *еквівалентний переклад*»» [9].

Поняття «адекватність» традиційно розглядають у зв'язку з передачею в перекладі комунікативної функції вихідного тексту. Заслуга висунення прагматики на перший план як одного з найважливіших аспектів теорії та практики перекладу належить А. Нойберту. У своїй роботі «Прагматичні аспекти перекладу» він виділив збереження прагматики оригіналу як

основну вимогу до адекватного перекладу [23]. Саме поняття прагматики отримує в А. Нойберта досить широке трактування. На його думку, прагматика розглядає всі причини вибору мовцем певних форм вираження плану змісту і те, як обрані формативи впливають на слухача. Основне завдання перекладу полягає у збереженні та передачі прагматичних відносин, що може потребувати певних змін у самому повідомленні. На думку А. Нойберта саме від успішності відтворення прагматичних аспектів залежить адекватність перекладу.

У зв'язку з цим виникає питання, наскільки і чи завжди це збереження можливе, що зачіпає можливість перекладабельності. А. Нойберт вважає, що деякі види прагматичних відносин можна легко відтворити в перекладі, інші відтворюються лише насилу або частково, а треті зовсім не піддаються відтворенню в перекладі, бо не можуть справити на рецептора перекладу ефекту, аналогічного до оригінального [23]. Загалом, А. Нойберт виходить із украй вузької інтерпретації прагматичної адекватності перекладу, крім того, у даній концепції відкинуті інші важливі аспекти перекладу. Однак сама ідея про провідну, чільну роль прагматики в перекладі посідає міцне місце в сучасному перекладознавстві.

Досить цікавою є теорія Г. Турі, ізраїльського вченого і теоретика перекладу. Він висуває свою концепцію теорії перекладу, яку він називає «описовою». Ця концепція принципово орієнтована виключно на результат перекладу, на текст перекладу. Вихідним пунктом аналізу виступає функціонування тексту перекладу в системі текстів мовою, що перекладає. Переклад, за визначенням цього вченого, - це комунікація за допомогою перекладацьких повідомлень у межах певних культурно-мовних кордонів. Текст розглядають із двох позицій: з одного боку, він має відповідати мовним нормам і традиціям мови перекладу, вписуватися в літературну систему мови-перекладача, з другого - перекладацький текст має якнайповніше відповідати оригіналу, щоб вважатися адекватним перекладом. Під адекватністю Г. Турі пропонує розуміти максимально

точну відповідність оригіналу. При цьому можна враховувати обов'язкові розбіжності, викликані необхідними відмінностями між МП (мовою перекладу) і ВМ (вихідної мови). У процесі аналізу необхідно спочатку встановити потенційно досяжну адекватність перекладу конкретного тексту, а потім визначити реальну еквівалентність, тобто ступінь відхилення від теоретично можливої адекватності. Відхиленнями від неї слід вважати лише довільні рішення перекладача, оскільки обов'язкових відхилень, пов'язаних з об'єктивно наявними відмінностями в системах мов, уникнути неможливо. За даною теорією, текст перекладу завжди являє собою компроміс між прагненням до прийнятності та адекватності [32]. Крім того, на думку вченого, адекватність пов'язана зі збереженням плану змісту. Водночас має бути відтворено не тільки зміст, а й форму та стиль вихідного тексту, прагматичний ефект, комунікативну мету, наміри автора. При цьому підкреслюється неабсолютність цієї категорії, оскільки для адекватного перекладу можливий відступ від букви оригіналу, заради збереження його виразних особливостей, естетики і створюваної автором атмосфери.

З позицій скопос-теорії та комунікативно-функціонального підходу, адекватність описує відносини між вихідним і перекладеним текстом як наслідок дотримання мети в процесі перекладу. Тобто, якщо вихідний текст виконує мету, встановлену замовленням, то він функціонально і комунікативно адекватний. Еквівалентність же зводиться до функціональної сталості між вихідним і вихідним текстом (у тих випадках, де їхня функція збігається). Однак така функціональна сталість видається радше винятком, ніж правилом. З точки зору К. Райс і Г. Вермеєра, адекватність є домінантним поняттям, тоді як еквівалентність - це лише різновид адекватності. Виходячи з їхньої теорії, якщо еквівалентність відповідає на питання про те, чи відповідає кінцевий текст вихідному, то адекватність відповідає на питання про те, чи відповідає переклад як процес даним комунікативним умовам здійснення перекладацької діяльності [4; 5].

Деякі спірні сторони скопос-теорії були розглянуті й піддані критиці в

роботах К. Норд [25] і К. Шеффнер [29]. Автори стверджують, що ця теорія має цінність лише для нелітературних текстів. Літературні тексти або не мають чіткої мети, або набагато складніші зі стилістичної точки зору. Крім того, скопос-теорія не приділяє належної уваги ані лінгвістичній сутності вихідного тексту, ані відтворенню характерних особливостей мікрорівнів вихідного тексту. Навіть за умови адекватного виконання мети, текст може бути неадекватним на стилістичному або семантичному рівні окремих фрагментів.

Узагальнюючи наявні перекладознавчі трактування поняття «адекватність», можна вивести таке робоче визначення: адекватність - це динамічна категорія перекладу, орієнтована на максимально можливе в певній комунікативній ситуації відтворення змісту тексту ВМ (вихідної мови) мовою перекладу (МП) зі збереженням прагматичних та стилістичних аспектів початкового тексту. Між поняттями «еквівалентність» та «адекватність» є значуща відмінність. Повна еквівалентність висуває вимоги до якнайповнішого і максимального передання функціонального змісту вихідного тексту і його комунікативних цілей. Тоді як адекватність орієнтована на реальну перекладацьку практику, у якій абсолютно повне передання комунікативно-функціонального змісту оригіналу в багатьох випадках неможливе. Рішення, яке приймає перекладач у певній комунікативній ситуації, часто має компромісний характер. Жоден переклад не обходиться без смислових втрат і жертв, яких припускаються з метою збереження й передання найсуттєвішого змісту тексту оригіналу. Звідси випливає, що вимога адекватності має не максимальний, а оптимальний, ситуаційний характер: переклад має відповідати певним умовам і завданням у конкретній комунікативній ситуації. Інакше кажучи, переклад можна визнати адекватним навіть у тому разі, якщо вихідний текст еквівалентний вихідному тільки на одному із семіотичних рівнів або в одному з функціональних вимірів. При цьому будь-який відступ від еквівалентності

має бути продиктований об'єктивною необхідністю, лінгвістичною або культурно-соціологічною, а не довільним рішенням перекладача.

Адекватність оцінює відповідність оригіналу та перекладу, з огляду на вибір функціонально використаних мовних засобів, у той час як еквівалентність такий параметр не розглядає. Незважаючи на розмаїття підходів до розгляду співвідношення досліджуваних понять, не йдеться про їхню тотожність. Хоча дослідники по-різному трактують співвідношення понять адекватності та еквівалентності, віддаючи перевагу одному з них і висуваючи його на передній план, тісний взаємозв'язок і взаємозалежність понять не підлягає сумніву. Крім того, поняття еквівалентності найчастіше визначається як смислова спільність вихідного та кінцевого текстів, тобто орієнтоване на результат, тоді як адекватність розглядається як якість перекладацького рішення як процесу. Адекватність забезпечує і повноту міжмовної комунікації в конкретних умовах, тоді як еквівалентність має загальний характер, тут ідеться про вимогу максимальної відповідності між текстом мовою оригіналу та його перекладом, а за допомогою цих понять можна оцінити різні аспекти перекладацького тексту. Рівневість еквівалентності відображає повноту передання смислового змісту, шляхом перекладацьких трансформацій оцінюють правильність вибору рівня еквівалентності для перекладу, виявляють порушення у вигляді необґрунтованого підвищення або зниження цього рівня. Оцінка з позицій видів адекватності - це оцінка збереження виразних якостей перекладу. З аналізу та оцінювання речень з позицій еквівалентності та адекватності складається загальна оцінка якості перекладу художнього твору, виявляється наявність або відсутність системних помилок, які в кінцевому підсумку впливають на сприйняття цілого твору. Таким чином, саме адекватність та еквівалентність є засадничими критеріями оцінювання якості перекладу тексту, у тому числі і художнього.

1.2. Художній текст як об'єкт перекладу

Художній переклад вважається одним із найскладніших видів перекладу. «Художній переклад - це вид оригінальної художньої творчості, у процесі якої літературний твір, що існує однією мовою, максимально повно відтворюється іншою мовою її художніми засобами, стаючи новою єдністю змісту та форми в умовах іншої мови й іншої етнокультури, повноцінним літературним твором інтерпретаційного мистецтва; художній переклад має максимально відповідати оригіналу за силою інтелектуального й емоційного впливу на читача» [26]. Дане визначення підкреслює своєрідність літературного тексту, необхідність єдності форми і змісту під час перекладу, важливість рівного прагматичного впливу на читача.

У художньому перекладі виокремлено такі основні особливості цього типу перекладу:

- відтворення прагматичного впливу на читача;
- збереження індивідуальних особливостей стилю автора;
- максимально повне збереження плану змісту в єдності з планом виразу.

Переклад стає, по суті, новою варіацією та інтерпретацією вихідного художнього твору. Переклад переносить художній твір в іншу культурну систему і систему літературної традиції, адаптує оригінал до нової «системи координат», тому перекладний текст часом починає жити своїм життям, відмінним від долі оригіналу.

Говорячи про неможливість відтворення всіх споконвічно закладених у художньому творі смислів, виокремлюють такі причини: оригінал і переклад створюються за різними принципами (оригінал - безпосередковане відображення дійсності, переклад - опосередковане); мова оригіналу й мова перекладу відтворюють дійсність не завжди в ідентичних поняттях; різний культурно-історичний контекст; необхідність синхронного застосування процесу комунікації (тобто переклад й оригінал повинні існувати в одних часових рамках для повноцінного функціонування оригіналу).

При цьому необхідною умовою буде збереження рівного впливу на читача. Акцент необхідний не на формальних, зовнішніх рисах, а на внутрішньому змісті та естетичному впливі. У кінцевому підсумку рецептор перекладу повинен отримати ті самі емоційні враження, що й рецептор оригіналу. Інакше кажучи, в художньому перекладі однією з основних умов виступає передача прагматичного аспекту оригіналу.

Адаптація вихідного тексту є обов'язковою, оскільки, залишаючись творінням іншої культури, оригінал у вигляді перекладеного тексту стає і частиною культури, яка його приймає, і тому не повинен сприйматися як щось абсолютно чуже, адже в такому разі твір навряд чи може бути прийнятий і зрозумілий рецепторами перекладу. Водночас адаптація оригінального тексту не має бути надмірною, такою, що знищує будь-яку приналежність оригіналу до культури вихідної мови. Крім того, перекладач має враховувати й те, що обсяг знань і фонові знання у рецептора оригіналу і перекладу відрізняються. Тому багато чого в оригіналі може набути зовсім іншого сенсу в очах читача перекладу.

Говорячи про переклад художнього твору, Г. Турі вводить поняття моделі перекладу - гіпотетичної сутності, яка лежить в основі способу створення, класифікації та оцінки текстів у певному культурному середовищі [31]. Поняття моделі використовується насамперед у його генеративному значенні. Таким чином, вона буде розглядатися як набір настанов для створення нескінченної кількості текстів, визнаних належними до одного й того ж типу, незалежно від того, чи отримали ці тексти (або модель, яку вони нібито втілюють) колективне ім'я чи ні. Називання, звичайно, є важливим показником інституціоналізації моделі в межах певної культури, але воно далеко не обов'язкове для її генеративної спроможності.

Модель як набір настанов для створення тексту завжди слід розглядати як ієрархічно впорядковану: не кожен принцип, що випливає з неї, є однаково важливим для даного типу тексту, а отже, і для індивідуальних актів виконання, що відносяться до нього.

Г. Турі вживає поняття передбачуваного перекладу, який втілює щонайменше три взаємозалежні положення (постулати):

(1) Існує інший текст в іншій культурі/мові, який має як хронологічний, так і логічний пріоритет над ним і який можна вважати його безпосереднім джерелом (Постулат вихідного тексту (ВТ));

(2) Процес, у результаті якого з'явився передбачуваний переклад, включав у себе перенесення певних рис з відповідного передбачуваного вихідного тексту (ВТ) (Постулат перенесення);

(3) Існують підзвітні відносини, які пов'язують передбачуваний переклад з його передбачуваним оригіналом, що є очевидною функцією перенесених ознак, які вони тепер поділяють у контексті відмінностей, що існують між ними (Постулат про зв'язок).

Те, як ці постулати реалізуються в кожній конкретній ситуації, є скоріше відкритим питанням, ніж передумовою для того, щоб вважати текстовий об'єкт або акт, в якому він з'явився, перекладом у даній культурі. Насправді, тут є цілий перелік відкритих питань, на які доведеться відповісти під час проведення описово-пояснювального дослідження, наприклад:

Чи справді існував ВТ? Чи був такий текст лише одним, чи кількома? Чи був передбачуваний ВТ остаточним оригіналом (так би мовити, першим у черзі), чи іншим текстом, зокрема, перекладом-посередником? І які відносини насправді пов'язують ці два текстові утворення (або їхні частини) одне з одним? Якою мірою і яким чином ці спостережувані відносини реалізують норму адекватності, як вона існує в даній культурі? І яким був реконструйований процес перекладу? До яких стратегій вдавався перекладач? (І якщо в переході від передбачуваного ВТ до передбачуваного цільового тексту (ЦТ) брав участь, наприклад, окрім перекладача, ще і редактор, - якими були його дії [31].

Відправною точкою для будь-якої спроби пояснити передбачуваний переклад як переклад, яким він і є, є припущення, що він був створений для задоволення потреб культури, яка його приймає, або, точніше, для

задоволення того, що перекладач вважав за цю потребу. Однак окремі перекладачі завжди є продуктами певної суспільної групи, і тому вони змушені приймати рішення, спираючись на культурно зумовлені нормативні рамки, незалежно від того, усвідомлюють вони їх чи ні, а також від того, чи бажають вони зміцнити або підірвати ці рамки. Якою б не була потреба, переклад задовольняє її у власний спосіб, відмінний від будь-якого іншого способу задоволення цієї потреби, а саме вводячи в культуру, про яку йде мова, версію чогось, що вже існувало десь в іншому місці і що вважається гідним бути представленим у цій культурі. Ця гідність встановлюється в межах культури-реципієнта і в її власних термінах, навіть якщо до статусу, який це щось мало в культурі-джерелі, прислухаються. Зрештою, рішення про врахування такого статусу може бути прийняте лише в тій культурі, в якій і для якої працює перекладач.

Сама введена одиниця, спосіб її входження в цільову культуру - це щось таке, чого там ніколи раніше не було: навіть у випадку ретрансляції, те, що насправді інкорпорується в цю культуру, безумовно, не було там раніше, незалежно від того, скільки перекладів йому передувало. Зрозуміло, що рішення зробити саме переклад (а не передрукувати, віддати на редагування чи просто проігнорувати) - це вже питання, яке визначається культурою-реципієнтом.

Водночас те, що привноситься через переклад, також ніколи не є абсолютно новим, ніколи не є чужим для культури-реципієнта за всіма можливими ознаками, інакше не було б сенсу говорити, що воно було привнесене в цю культуру, не кажучи вже про його інкорпорацію в неї.

Таким чином, хоча переклад завжди передбачає збереження певних аспектів ВТ (що є основою для багатьох нововведень, які він може привнести в приймаючу культуру), він також включає елемент пристосування до її вимог, і не обов'язково лише в плані мови: чужі моделі, а особливо їхні найбільш девіантні риси (з точки зору потенційної цільової системи), якщо вони зберігаються, можуть стати достатньою підставою для відторгнення.

Очевидно, що чим більша близькість моделі, втіленої в ПТ, до моделей, які вже входять до репертуару цільової культури або до "інструментарію", що є в розпорядженні її текстотворців, тим більша початкова можливість утворення такої відповідності, незалежно від того, чи буде ця близькість (і відповідність) потім реалізована в конкретних перекладацьких актах чи ні. І навпаки, чим більша відстань між системними констеляціями двох культур, що беруть участь у контакті, тим більша потреба вносити корективи та поправки - до тієї міри, до якої акт перекладу регулюється початковою нормою прийнятності [31].

Якщо зосередитися на поведінці перекладачів в конкретних соціокультурних умовах, а не на ідеальному розумінні перекладу, не можна вважати само собою зрозумілим будь-який баланс між збереженням і коригуванням - навіть тоді, коли умови гри вже визначені. Скоріше, важливим є реалізація цього балансу.

У найпростіших випадках єдине, що додається до культури реципієнта за допомогою перекладу, - це окремий текст. У складніших випадках, однак, можуть імпортуватися повноцінні моделі (або їхні елементи), як правило, з групами текстів, які або втілюють повторювані патерни, або перекладаються у спосіб, що уніфікує кінцевий продукт. Новизна також не є безпосередньою функцією того, що виявляє сам ВТ з огляду на варіанти, запропоновані культурою-реципієнтом, хоч би якою разючою не була невідповідність між ними. Скоріше, будь-яка новизна є питанням того, що цільова культура готова (або може) прийняти, а що вона відчуває себе зобов'язаною піддати модифікації, а іноді навіть відкинути.

На думку Г. Турі, термін "художній переклад" - у тому вигляді, в якому він став використовуватися - страждає двозначністю, оскільки стосується двох різних речей:

(а) переклад ПТ, які функціонують як літературні тексти у своїй рідній культурі: у крайньому формулюванні, яке вже досить застаріло, - будь-який переклад таких текстів; у модифікованому варіанті - переклад, у якому

основна увага приділяється відтворенню внутрішньої "павутини зв'язків" ПТ, тієї, що робить цей текст унікальним прикладом виконання;

(б) переклад, у якому основна увага приділяється відтворенню внутрішньої "павутини зв'язків" ПТ, тієї, що робить цей текст унікальним прикладом виконання;

в) переклад тексту (будь-якого тексту, будь-якого типу) таким чином, щоб продукт був прийнятним як літературний для культури-реципієнта.

Прояви двох значень "літературного перекладу" можуть, звичайно, перетинатися: можуть бути обставини, за яких точне відтворення павутини зв'язків у тексті справді переважає будь-які проблеми прийнятності.

Це може статися, наприклад, коли обидві культури, про які йдеться, мають дуже схожі літературні традиції, часто внаслідок постійних контактів між ними, або коли система-реципієнт є значно слабшою порівняно з системою-джерелом, про яку йдеться, і тому готова використовувати її як джерело збагачення, що виходить за межі окремого тексту, або, зрештою, коли сам перекладач посів таке становище у своїй культурі, яке дозволяє йому відхилятися від санкціонованих поведінкових стереотипів і сходити з рук, інколи навіть до такої міри, що йому дозволяється вносити зміни в цю культуру. Різниця між двома значеннями "літературного перекладу" полягає не в тому, що вони ніколи не можуть збігатися, а в тому, що для них не існує внутрішньої потреби в тому, щоб навіть якщо реальність може зблизити їх, вони все одно залишаються різними за своєю суттю, а саме, орієнтованими на джерело та на ціль, відповідно.

Таким чином, ні літературність ВТ, ні навіть ретельне втілення його павутини зв'язків у текстовому об'єкті в ПТ не забезпечить кінцевому продукту позицію в літературі-реципієнті, тим більше позицію, паралельну тій, яку ВТ посідає у своєму середовищі. Переклад цілком може бути відхилений саме на тій підставі, що він занадто близько відображає своє джерело, а отже, є нерегулярною одиницею в літературі-реципієнті, згідно з її власними нормами.

Розрізнення між просто "перекладом текстів певного виду" і "перекладом, покликаним виконувати певну функцію" не є особливістю лише літератури. Можна легко провести аналогічне розмежування між, скажімо, перекладом юридичних документів (результати якого, наприклад, будуть включені в підручник з історії мови і слугуватимуть джерелом детальної інформації про оригінал) і суто юридичним перекладом (коли результати перекладу призначені для виконання суто юридичних цілей, подібних або відмінних від тих, що їх виконує ВТ). Так само, існують перекладені версії багатьох національних гімнів, але лише деякі з цих версій також функціонують як гімни [31].

Різниця між двома значеннями поняття «художній переклад» випливає з того, що література не зводиться до сукупності текстів чи навіть репертуару творів, які мають у собі щось власне літературне. Література - це радше це передусім культурний інститут. Таким чином, у кожній культурі певні риси, моделі, техніки (включно зі способами перекладу), відповідно - тексти, що їх використовують, сприймаються як літературні, а не як такі, що є літературними в есенціалістському розумінні. Що надає явищу чи тексту його позицію, як те, що Юрій Тинянов відносив до «літературного факту», є системна констеляція – мережа зв'язків, у які він вступає і завдяки яким функціонує. Його літературність, таким чином, встановлюється в термінах певної культурної системи, а не ізольовано.

І справді, риси, моделі та прийоми, а також тексти, що їх використовують, можуть як ставати літературними, так і втрачати свою літературність з плином часу, не зазнаючи при цьому жодних змін у текстовій організації чи лінгвістичній формулі.

Таким чином, очевидно, що має значення саме системна позиція, а не будь-яка з поверхневих реалізацій. Очевидно, що лише зрідка дві різні культурні чи літературні системи повністю збігаються; і оскільки (функціональна) ідентичність явища визначається насамперед внутрішньою організацією системи, яка його приймає, то літературність акту перекладу

та/або його результату, можна сказати, визначається тим, як у ньому реалізуються вимоги цільової літератури. Звичайно, ці вимоги можуть різною мірою впливати і на акт перекладу, що робить «літературний переклад» у значенні поняттям градації, а не питанням або-або. Насправді він є не менш диференційованим, ніж можливість відтворення особливостей, дуже часто ці два поняття перебувають у зворотній пропорції.

«Літературний» як кваліфікатор “перекладу”, звичайно, можна додати до «лінгвістичного» і «текстового», утворюючи ряд, ієрархічно впорядкований з точки зору специфіки умов, що накладаються на акт, водночас демонструючи базову гомологію. Таким чином, стосовно ТП, який, інституційно кажучи, є літературним, можна було б застосувати наступне:

Лінгвістичний переклад - це будь-яка дія, результатом якої є продукт, що є лінгвістично добре сформований, навіть якщо він не відповідає жодній моделі формування тексту в репертуарі цільової культури. У цьому випадку, слід очікувати принаймні часткового втручання моделі, що лежить в основі ВТ.

Текстуальний переклад, у свою чергу, дасть продукти, які є добре сформованими з точки зору загальних конвенцій текстоутворення, релевантних цільовій культурі, навіть якщо вони не відповідають жодній визнаній літературній моделі в цій культурі.

Вплив моделі, що лежить в основі ВТ, все ж можна очікувати саме з точки зору її літературно-специфічних особливостей.

Нарешті, літературний переклад передбачає встановлення умов відповідності, що виходять за межі лінгвістичних та/або загальнотекстових, а саме - моделям і нормам, які вважаються літературними в цільовій культурі. Таким чином, це дає більш-менш добре сформовані тексти з точки зору літературних вимог цільової культури, з різними можливими витратами в царині відтворення власних особливостей ВТ.

Таким чином, підпорядкування цільовим літературним моделям і нормам може передбачати придушення деяких особливостей ПТ, іноді навіть

тих, які зробили його літературним або справді репрезентативним для певної літературної моделі (наприклад, п'ятирядкова структура англійського лімерика, або особливості, притаманні шекспірівському сонету). Це також може спричинити перестановку ознак, не кажучи вже про введення нових, у спробі підвищити прийнятність перекладу як цільового літературного тексту або навіть як тексту певного літературного типу.

Додані риси можуть зайти так далеко, що зайняти центральне місце в перекладі (якщо розглядати його як самостійний текст) або навіть слугувати маркерами власної літературності в цільовій культурі, незважаючи на те, що вони не мають під собою жодної основи в оригіналі.

1.3. Проблеми перекладу лімериків

Саме з цієї причини акт перекладу англійського лімерика може призвести до створення чотирирядкового твору. Таким чином, не тільки ніщо в принципі не виключає такої можливості (що було б достатньою причиною, щоб зберегти її в будь-якому теоретичному рахунку), але й можуть існувати обставини в культурі реципієнта, які знизять прийнятність перекладеного лімерика, якщо він буде переданий у незміненому вигляді, до межі повного відторгнення.

За таких несприятливих обставин п'ятирядковий ліричний вірш мовою перекладу (ПМ) може перетворитися на нерегулярну текстову одиницю, яку не можна буде розпізнати як вірш або навіть як літературний текст. Якщо така структура взагалі існує, вона може бути зарезервована для інших цілей, а отже, вважатися непридатною для перекладу англійського лімерика. Якщо перекладений ліричний вірш все ж таки переробити на п'ять рядків, результат, швидше за все, буде виглядати дивно, в кращому випадку.

Звичайно, жоден переклад лімерика не може відображати всі особливості англійської моделі, не кажучи вже про всі характеристики безпосереднього ВТ як акту вербального перформансу. Зрозуміло, що культура, яка відкидає певні риси чужої моделі або навіть модель загалом, все одно може мати свої причини для того,

щоб мати версію тексту, що відповідає цій моделі, і версію, яка не буде відкинута надто легко. За таких обставин вона цілком може підтримувати, навіть заохочувати прийняття будь-якої кількості рішень варіантів, запропонованих перекладачем.

Г. Турі, наприклад, у своїй розвідці "How Come the Translation of a Limerick Can Have Four Lines (Or Can It)?" розглядає варіант відтворення лімерика у перекладі чотиропорядковим віршем. Вибір числа чотири дослідник пояснює тим, що у більшості західних літератур чотирирядники вважаються дуже регулярними поетичними одиницями. Таким чином, тексти, укладені в чотири рядки, наближаються до конвенцій цільової культури, що робить це число парадигматичною репрезентацією варіанту "пристосування" [31]. Варто нагадати, що навіть в самій англійській культурі лімерики іноді частково "нормалізували", друкуючи їх у чотирирядковому форматі.

Стверджувати, що перекладацька заміна англійського лімерика може мати чотири рядки, звичайно, далеко не означає стверджувати, що вона справді матиме їх за всіх або за будь-яких обставин. Погодивши теоретичне твердження, наступним кроком має бути описовий підхід і спроба з'ясувати таке:

(1) чи дійсно лімерик був замінений чотиривіршем, який потім був представлений і/або розглядався як його переклад; і якщо так - (2) за яких обставин відбулася така заміна і представлення; і, нарешті, (3) як можна пояснити кореляцію між обставинами (2) і певним типом поведінки (1).

На перше питання відповісти досить легко. Все, що потрібно для позитивної відповіді, - це один-єдиний випадок поведінки потрібного типу, а оскільки такий випадок завжди можна створити за власним бажанням, то потенційність є достатнім доказом існування такого типу поведінки. На противагу цьому, посправжньому негативна відповідь може бути дана лише після того, як будуть проскановані всі передбачувані переклади - минулі, теперішні та майбутні - але безрезультатно. Для всіх практичних цілей це рівнозначно "ніколи", що ще раз підтверджує позитивну відповідь.

Дескриптивіст, який шукає закономірності поведінки, буде, однак, радий бачити більше, ніж один випадок будь-якого типу; набагато більше, насправді, і

контекстуалізованих випадків, до того ж контекстуалізованих. Лише значний обсяг матеріалу може засвідчити реальну вагу певного способу поведінки, і лише повторювані моделі поведінки за певних обставин поведінки за визначених обставин дають змогу виокремити релевантні змінні та визначити їхню роль як відповідні змінні та визначити їхню роль як чинників, що зумовлюють цю поведінку.

Також нічого не вирішиться, якщо назвати таку практику, як заміна чотирирядкового перекладу на п'ятирядковий переклад мовою оригіналу «адаптацією». Справа не в тому, що адаптація є чимось гіршим. Річ у тім, що відмінність, яка мається на увазі під цим терміном, не обов'язково відповідає терміном, не обов'язково відповідає культурно релевантній. Будь-яке використання такого ярлика, таким чином, розмиває питання. Перш за все, це ще більше ускладнить складніше встановити обставини, за яких була застосована та чи інша стратегія, наприклад, заміна чотирирядкового рядка на п'ятирядковий, має тенденцію до дії, що може бути досягнуто без використання будь-яких оманливих, некультурних та історичних відмінностей та ярликів.

Однак, як тільки позитивно орієнтована відповідь була дана на найбільш екстремальне питання, не повинно виникнути жодних проблем з тим, щоб поширити цю відповідь на менш крайнощі, застосувавши її до менш центральних рис вихідної моделі та її реалізації в окремих текстах. реалізації в окремих текстах, на шляху до встановлення кореляцій між ними.

Безумовно, незважаючи на твердження, що перекладацькі міркування та рішення здебільшого визначаються потребами культури-реципієнта, ВТ - а іноді й традицією, що лежить в її основі, все ще має вплив на те, як виконується акт перекладу. Однак, як би там не було, спосіб, у який вони застосовуються в перекладі вплив на переклад буде визначено лише на кінцевому етапі перекладацького процесу.

У зв'язку з цим було б цікаво з'ясувати, якою мірою відмова від особливостей ВТ (якщо вона має місце) у перекладацькій практиці йде паралельно з їхнім відносним положенням в ієрархічній організації перекладу.

Текст лімерика складається з однієї строфи, що займає рівно п'ять рядків, які також римуються за схемою "аабба". Саме повсюдна присутність п'ятирядкового вірша робить цю особливість найбільш помітним єдиним генеративним і класифікаційним принципом англійського лімерика: навряд чи можна сказати, що автор, який не дотримується цього принципу, створив ліричний вірш.

Точніше кажучи, ми маємо тут щось на кшталт п'яти просодичних одиниць: два рядки, третій і четвертий, які коротші за решту (диметри проти триметрів), можуть бути, і навіть іноді були, з'єднані разом у друкованому вигляді, щоб сформувати візуально найдовший рядок із, здавалося б, чотирирядкового, таким чином частково нормалізуючи лімерик навіть для англійського читача, який звик розглядати римовані вірші попарно. Однак, отриманий типографським способом тетраметр завжди мав внутрішню риму, причому рівно посередині. Таким чином, він розпадався на дві рівні і римовані частини, що досі дозволяє дослідникам розглядати англійський лімерик як п'ятирядковий вірш.

Прототипний лімерик також в основному анапестичний за розміром, хоча і не настільки побожний: досить часто в ньому можуть траплятися метричні порушення. Він також має тенденцію бути комічним, що межує з повною нісенітницею. Значною мірою цей комічно-безглуздий вплив залежить від закінчувального рядка лімерика, особливо від того, як він пов'язаний з рештою тексту, що робить його своєрідною кульмінаційною точкою.

Відкриваючий рядок також має особливий статус, тим більше, що він часто імітує початок англійської казки. Нарешті, фінальний рядок часто є повторенням або варіативним повторенням першого.

Таким чином, навряд чи буде дивним, якщо виявиться, що читачі, які ніколи не стикалися зі словом "лімерик", або ті, хто зіткнеться з труднощами, намагаючись пояснити його зміст, мали обмежений вплив на англійську культуру - або на будь-яку іншу культуру, яка мала тісні контакти з нею, особливо контакти, що призвели до запозичення лімерика цією іншою культурою - незалежно від того, чи недостатній вплив на англійську культуру був випадковим, або ж він є типовим для культури читача загалом. В останньому, більш значущому випадку, можна з

упевненістю припустити, що в цій культурі не було б жодного лімерикоподібного тексту, або було б дуже мало, чи то в перекладі, чи то в оригіналі, або - якщо б і були - то ці твори, а особливо модель, яку вони реалізують, осіли б десь на периферії.

Звісно, якби тексти, схожі на лімерики, були створені в культурі читача, вони не обов'язково носили б якусь загальну назву, а тим більше назву "лімерик". Нарешті, навіть якби вони називалися лімериками, риси того, що позначається цією назвою в іншій культурі, не обов'язково повинні бути ідентичними тим, що очікуються від англійського лімерика, ні за кількістю, ні за значущістю (тобто за кількістю ознак або їхнім положенням в ієрархії моделі типу тексту).

Г. Турі у своїй розвідці ставить питання «Якщо англійський ліричний вірш справді характеризується насамперед тим, що він п'ятирядковий, то як так сталося, що переклад ліричного вірша мовою іншої культури може мати чотири рядки?» [31]. Це питання має як теоретичний, так і описовий аспекти. З одного боку, його формулювання передбачає просту можливість; а питання можливості, хоча і є безумовно теоретичними за своєю природою, очевидно, знаходяться в найелементарнішому вигляді теорії. З іншого боку, якщо і коли можливість реалізується, вибір, що лежить в її основі, не може залишатися непоясненим, а саме, з точки зору обставин, які, як можна сказати, мотивували таке рішення. Яким би не було пояснення, воно буде застосоване до емпіричного результату, реального прикладу поведінки, в рамках описового підходу. Однак, його умови обов'язково знову будуть теоретичними, тільки цього разу взяті з набагато більш розвиненої теорії, яка вже врахувала попередні випадки реальної поведінки.

Висновки до розділу I

Категорії адекватність та еквівалентність перекладу, які традиційно розглядаються як критерії оцінки якості перекладу у перекладознавстві, потребують обов'язкового визначення з урахуванням підходу, який застосовує дослідник у своїй розвідці. У сучасному перекладознавстві розділяють лінгвістичний (текстоцентричний) підхід до перекладу, який можна вважати класичним, та комунікативно-функціональний, сучасний. Добір того або іншого підходу зумовлює семантичну наповненість понять «адекватність» та «еквівалентність».

Лінгвістичний підхід вкладає в поняття адекватності відтворення комунікативної функції вихідного текст, у той час як поняття еквівалентності орієнтоване на ступінь лінгвістичної близькості між вихідним та перекладеним текстами. Між поняттями «еквівалентність» і «адекватність» є значуща відмінність. Повна еквівалентність висуває вимоги до якнайповнішого і максимального передання функціонального змісту вихідного тексту і його комунікативних цілей. Тоді як адекватність орієнтована на реальну перекладацьку практику, у якій абсолютно повне передання комунікативно-функціонального змісту оригіналу в багатьох випадках неможливе. Рішення, яке приймає перекладач у певній комунікативній ситуації, часто має компромісний характер. Жоден переклад не обходиться без смислових втрат і жертв, яких припускаються з метою збереження й передання найсуттєвішого змісту тексту оригіналу.

Звідси випливає, що вимога адекватності має не максимальний, а оптимальний, ситуаційний характер: переклад має відповідати певним умовам і завданням у конкретній комунікативній ситуації. Інакше кажучи, переклад можна визнати адекватним навіть у тому разі, якщо перекладений текст еквівалентний вихідному тільки на одному із семіотичних рівнів або в одному з функціональних вимірів. При цьому будь-який відступ від еквівалентності має бути продиктований об'єктивною необхідністю, лінгвістичною або

культурно-соціологічною, а не довільним рішенням перекладача. Виходячи з цього, переклад, повністю еквівалентний оригіналу, не завжди відповідає вимогам адекватності. І навпаки, виконаний адекватно переклад не завжди будується на відношенні повної еквівалентності між вихідним і кінцевим текстами.

Хоча дослідники по-різному трактують співвідношення понять адекватності та еквівалентності, віддаючи перевагу одному з них і висуваючи його на передній план, тісний взаємозв'язок і взаємозалежність понять не підлягає сумніву. Крім того, поняття еквівалентності найчастіше визначається як смислова спільність вихідного та кінцевого текстів, тобто орієнтоване на результат, тоді як адекватність розглядається як якість перекладацького рішення як процесу. Адекватність забезпечує і повноту міжмовної комунікації в конкретних умовах, тоді як еквівалентність має загальний характер, тут ідеться про вимогу відповідності між текстом мовою оригіналу та його перекладом.

Художній переклад націлений на відтворення прагматичного впливу на читача, збереження індивідуальних особливостей стилю автора, максимально повне збереження плану змісту в єдності з планом вираження. Однак навіть найталановитіший переклад не може бути повністю тотожним оригіналу. Цьому перешкоджають об'єктивні та суб'єктивні причини. До об'єктивних належать відмінності в мовних, культурологічних і літературних системах. Суб'єктивними причинами є неправильне розуміння перекладачем оригіналу, брак майстерності перекладача, вплив ідеологічних віянь та інші позалінгвальні чинники. При цьому необхідною умовою буде збереження рівного впливу на читача. Акцент необхідний не на формальних, зовнішніх рисах, а на внутрішньому змісті та естетичному впливі. У кінцевому підсумку рецептор перекладу повинен отримати ті самі емоційні враження, що й рецептор оригіналу. Інакше кажучи, у художньому перекладі однією з основних умов виступає передача прагматичного аспекту оригіналу, що узгоджується з поняттям «адекватність». Точність перекладу окремих

елементів тексту і тексту вписується в поняття «еквівалентність».

Таким чином, адекватність та еквівалентність дають оцінку різних аспектів перекладеного тексту. Поняття еквівалентності пов'язане зі змістовною близькістю оригіналу та перекладу, а також відображає відповідність синтаксичної будови. Поняття адекватності відображає передачу прагматичних і стилістичних особливостей оригіналу, а також елементів експресії. З аналізу та оцінки перекладу з позицій еквівалентності та адекватності складається загальна оцінка якості перекладу художнього твору.

Адекватність та еквівалентність можуть розглядатися як критерії оцінки різних аспектів перекладеного твору. Рівень еквівалентності відображає, наскільки повно передано смисловий зміст оригіналу, а аналіз перекладацьких трансформацій уможливорює оцінку правильності вибору рівня, виявляючи можливі порушення, такі як необґрунтоване підвищення або зниження еквівалентності. Оцінка адекватності зосереджується на збереженні виразних характеристик перекладу. Здійснюючи аналіз з двох зазначених перспектив, можна сформулювати загальну оцінку якості художнього перекладу та виявити системні помилки, які можуть вплинути на сприйняття твору в цілому. Таким чином, адекватність і еквівалентність є ключовими критеріями для оцінювання якості художнього перекладу з урахуванням його жанрових характеристик.

РОЗДІЛ II

АНАЛІЗ ЯКОСТІ ПЕРЕКЛАДІВ ЛІМЕРИКІВ ЗА КРИТЕРІЯМИ АДЕКВАТНОСТІ ТА ЕКВІВАЛЕНТНОСТІ

Кожна культура створює певний набір прецедентних жанрів художньої літератури, які відіграють особливу роль в акумуляції культурного досвіду народу. Лімерик як унікальне явище англійської літератури та твір сміхового жанру є прецедентним жанром у рамках англійської літературної традиції. Здатність текстів прецедентних жанрів фіксувати важливі з погляду культури явища у формі мовних знаків робить їх особливо значущими для перекладознавчих досліджень з погляду прагматичної адаптації та відтворення жанрових маркерів власної літературності в цільовій культурі.

2.1. Структурно-семантичні та лінгвостилістичні особливості англійських лімериків

Жанр «лімерик» належить до так званої англійської літератури нонсенсу. Гумор як прояв комічного ставлення до дійсності являє собою код вербалізації образності в лімерику. Образність лімерика на рівні тексту реалізується в особливому способі пізнання дійсності, а саме, «у карнавальному ставленні до життя, згідно з яким основні цінності культури піддаються карнальному заниженню, виставляння героя диваком. Гумор тут по своїй суті важко піддається раціональному поясненню, вічно "танцює", за словами Честертон, між осмисленим і безглуздом» [цитуються за 34].

Відмінною особливістю цього жанру є строго фіксовані форма та зміст. Традиційно, згідно з існуючими визначеннями, лімерики складаються з п'яти рядків анапестом, у яких перший рядок римується з другим і п'ятим, а третій - з четвертим, загальна схема римування виглядає так: aa bb a. Перший, другий і п'ятий рядки тристопні, третій і четвертий - усічені, двостопні.

Зміст лімерика також формалізований. Кожен із рядків несе певну оповідну функцію. Наповнення форми лімериків змістом відбувається таким

чином. Перший рядок репрезентує героя (або героїню) та починається вступною конструкцією *"There was"*. Як засвідчили результати проведеного дослідження, перший рядок у 77% випадків має у своєму складі топонім, у 6% випадків - назву місця, у 6% - частину тіла, у 7% - колір одягу, одяг або предмет у 5% зафіксованих випадків, наприклад:

"There was an old lady of Rye", "There was a young fellow named Tail", "There was an Old Man with a beard", "There was an Old Man on a hill", "There was an Old Man in a tree", ...

Другий рядок характеризує його чи її зазвичай через опис якоїсь звички; третій і четвертий - найчастіше є описовими, часто це репліка діалогу; нарешті, п'ятий - закриває розповідь або ще раз характеризує героя, згідно з тим, що про нього було розказано або дублює перший рядок.

Останній рядок може бути повторенням першого рядка та містити оціночний прикметник, що спостерігається у 38% від загальної кількості проаналізованих лімериків, простим завершення оповіді констатуючої спрямованості, що спостерігається у 34% прикладів, або реакцією оточуючих на героя або героя на оточуючих, що зафіксовано у 28% від усіх проаналізованих лімериків.

Через таку сувору організацію лімерик являє собою закриту структуру, що пропонує, з одного боку, досить велику кількість варіантів, але з іншого - користується стабільними лексичними блоками.

Римування в лімерику є жанроутворювальним, і рима використовується як один із сильних засобів, що впорядковують форму. З метричного погляду за характером віршових закінчень лімерики Ліра будуються на чоловічих, жіночих і дактилічних римах. Довгі рядки лімериків можуть будуватися як на чоловічих, так і на жіночих і дактилічних римах. Короткі рядки лімериків трапляються у двох варіантах - із чоловічими та жіночими римами.

Лімерики Ліра характеризуються наявністю важких для римування топонімів. Можна поділити лімерики на дві групи: до першої належать лімерики, рима яких зумовлена важким топонімом, що лежить в основі

композиції, а до другої - лімерики, в яких задіяні англійські або звичні для англійців топоніми (або ті, в яких топоніми не використовуються зовсім). Слово, що римується, прагне до відтворення того слова, з яким воно римується. Рима в лімеріку Ліра прагне до слова, яке б римувалося із самим собою - тавтологічна рима, що використовується в "Книзі нонсенсу", при цьому вона характерна лише для потрійної рими, коли тавтологічною є рима першого і п'ятого рядків, що спостерігаємо у переважній кількості випадків (90%), або другого і п'ятого рядків, що застосовується у 10% від загальної кількості проаналізованих лімериків, наприклад:

*There was an Old Man of Peru,
Who never knew what he should do;
So he tore off his hair,
And behaved like a bear,
That intrinsic Old Man of Peru.*

*There was an Old Man on a hill,
Who seldom, if ever, stood still;
He ran up and down,
In his Grandmother's gown,
Which adorned that Old Man on a hill.*

*There was an Old Man in a tree,
Who was horribly bored by a bee.
When they said "Does it buzz?"
He replied "Yes, it does!"
It's a regular brute of a bee!"*

*There was an Old Man who said, "How,
Shall I flee from this horrible Cow?
I will sit on this stile,*

*And continue to smile,
Which may soften the heart of that Cow."*

Для того, щоб максимально наблизитися до точності рими в тих випадках, коли ресурси мови не дають змоги цього зробити, рима винаходиться, для чого запроваджується орфографічний принцип (заміна традиційного англійського написання слова за аналогією зі словом першого рядка), проте такі випадки є поодинокими:

*There was an Old Person of Sparta,
Who had twenty-five sons and one "darter";
He fed them on snails,
And weighed them in scales,
That wonderful Person of Sparta.*

Строга акцентна структура лімерика призводить інколи до зміни нормативній позиції словесного наголосу в слові, наприклад:

*There was an old man of Khartum
Who kept two black sheep in his room
"To remind me ," he said,
"Of someone who is 'dead,
But I 'never can recollect 'whom"*

Таким чином, структурно рима в лімеріку виявляється навантаженою більше, ніж у звичайному віршованому мовленні, де вона й так виконує структуроутворювальні функції.

Домінуюче місце в нонсенсах Ліра посідають взаємовідносини суспільства й окремої особистості. За допомогою прийомів мовної гри та лінгвостилістичних засобів у текстах цього прецедентного жанру акцентуються та піддаються глузуванню ті якості/вчинки, що не вкладаються, з погляду англійської моралі, у стереотипні уявлення про той чи інший фрагмент дійсності. Іронія автора спрямована на надто відкритий прояв головними героями лімерика почуттів, емоцій, на їхню екстравагантну і,

найчастіше, зухвалу поведінку, на їхній незвичний зовнішній вигляд, на взаємовідносини між персонажами. З цього випливає, що стриманість, тобто прояв поміркованості/почуття міри в усіх сферах діяльності людини, є головною культурною цінністю, яка знаходить своє відображення в лімеріку і певним чином характеризує стереотипну поведінку англійців.

Прояв культурної інформації здійснюється за посередництвом категорії, що лежить в основі аксіологічного дослідження - категорії оцінки. Головною культурною цінністю, що знаходить своє відображення в лімеріку та яка слугує визначальним для англійця фактором соціальної поведінки, є "відчуття міри" та "поміркованість". Все, що не узгоджується із цим стереотипом, сприймається суспільством як неналежне та засуджується.

Лімерики відрізняються ексцентричним характером опису персонажа або ситуації, «характеризуються особливостями змісту: конденсацією думки й образу, а також підвищеною емоційністю» [35, с. 98]. Ексцентричність виявляється в тому, що в лімериках часто зустрічається так званий "прийом відчуження", коли які-небудь властивості або предмети виводяться «з автоматизму сприйняття» читача, відділяються від їх носіїв і знаходять незвичне втілення у типових ситуаціях, що є природою нонсенса. Важко собі уявити людину похилого віку, яка мандрує полями, а її супроводжують миші, коти, змії та пацюки. Проте для лімерика саме така нетиповість поведінки або ситуації в цілому є типовою:

*There was an Old Person of Shields,
Who frequented the valleys and fields;
All the mice and the cats,
And the snakes and the rats,
Followed after that Person of Shields.*

Від лімерика до лімерика відносини між суспільством і особистістю різняться. Найчастіше вони антагоністичні, але існують і винятки (хоча така гармонія є рідкісною) Суспільство марковано в тексті у вигляді узагальнюючого займенника "they". Воно виражає громадську думку, що

втручається у свободу окремої особистості – головного героя ексцентрика. Може скластися думка, що ця група створює односторонній конфлікт. Однак стосунки між "they" та ексцентриком містять кілька граней, на що вказує у своєму дослідженні Іна Рей Харк [33]:

- 1) "they" можуть бути ворожі та пригнічувати ексцентрика,
- 2) "they" можуть бути ворожі, але ексцентрик пригнічує їх;
- 3) "they" можуть бути ворожі, але ексцентрик сам винен у тому, що викликає їхній гнів;
- 4) "they" можуть висловлювати нейтральний інтерес, який ексцентрик, проте, відкидає;
- 5) манера, у якій ексцентрик висловлює свою індивідуальність, цілком задовольняє "їх", і "they" висловлюють своє схвалення;
- 6) ексцентрик перебуває у скрутному становищі, "they" намагаються допомогти йому або, навпаки, він намагається допомогти їм

Сам образ ексцентрика також не такий простий, як здається на перший погляд. Він не завжди безневинний, досить часто він може бути й егоїстом, поведінка якого цілеспрямовано антисоціальна.

Парадокс Ліра полягає в тому, що в його лімериках присутня напруга, подвійність, яка поєднує в собі непоєднуване. Лімерик будується на передбачуваних структурах, але щойно читач виводить для себе певну схему, вона одразу ж порушується автором.

Прийоми мовної гри та низка стилістичних засобів посилення виразності сприяють реалізації іронічного ставлення автора до того, що відбувається. Серед найбільш задіяних стилістичних прийомів, які використовуються в лімериках, можна виділити такі:

- 1) гіпербола:

*There was an Old Person of Berlin,
Whose form was uncommonly thin;
Till he once, by mistake,
Was mixed up in a cake,*

So they baked that Old Man of Berlin.

*There was an Old Man of the Hague,
Whose ideas were excessively vague;*

He built a balloon

To examine the moon,

That deluded Old Man of the Hague,

2) літота:

There was an old Man of th' Abruzzi,

So blind that he couldn't his foot see;

When they said, "That's your toe,"

He replied,

"Is it so?"

That doubtful old Man of th' Abruzzi.

There was an old person of Dean,

Who dined on one pea and one bean;

For he said, —More than that

Would make me too fat,||

That cautious old person of Dean;

3) порівняння:

There was an Old Man of Peru,

Who never knew what he should do;

So he tore off his hair,

And behaved like a bear,

That intrinsic Old Man of Peru.

There was a Young Lady whose chin

Resembled the point of a pin;

So she had it made sharp,

*And purchased a harp,
And played several tunes with her chin;*

4) гра слів, заснована на омофонії:
*Said the fair-haired Rebecca of Klondike,
—Of you I'm exceedingly fond, Ike.
To prove I adore you
I'll dye, darling, for you
And be a brunette, not a blonde, Ike.*

*The was a young girl, a sweet lamb,
Who smiled as she entered a tram.
After she had embarked,
The conductor remarked,
—Your fare. And she said, —Yes, I am.*

Проведений лінгвістичний аналіз лімериків дав змогу констатувати, що параметром перекладацьких труднощів під час перекладу лімериків Е.Ліра є складність збереження жанрових ознак лімериків: суворо фіксованої форми (що виявляється у збереженні розміру та рими) і не менш суворого змісту (семантико-синтаксичної структури, нонсенсу та образів).

Перекладач лімериків стикається з низкою специфічних проблем лінгвістичного та естетичного характеру. Таке розмежування складнощів умовне, оскільки проблеми ці взаємопов'язані та взаємообумовлені. Прагнучи досягти адекватності перекладу, перекладач лімериків Ліра стикається з двома загальними проблемами: проблемою суворо фіксованої форми і проблемою передачі сюжетної лінії. Крім того, до проблем перекладу лімерика можна віднести наявність культурно-специфічних реалій у ВТ, які репрезентовані власне англійськими денотатами “penny, holly”, та топонімами, які не є загально відомими: *Whitehaven, Kilkenny, Dundee, Chertsey*.

Таким чином, адекватним перекладом лімериків Ліра можна вважати переклади, які передають як букву, так і дух лірівських лімериків, тобто як їхню форму (тобто розмір та риму), так і нонсенсичний (безглуздий, ірраціональний) зміст, відтворення засобів виразності, справляючи при цьому на україномовного читача той самий комунікативний прагматичний ефект, що й англійські лімерики на читача англомовного. Еквівалентним перекладом лімериків можна вважати збереження семантико-сюжетного ядра та деталей тексту-оригіналу.

2.2. Відтворення форми лімериків в українському перекладі

Строго фіксована форма лімериків Ліра являє собою поєднання рядків певної довжини, розміру та римування. Збереження цієї форми в перекладі є неодмінною умовою **адекватності** перекладу лімерика українською мовою.

Проведений метричний аналіз перекладів лімериків Е. Ліра показав, що загалом перекладач справляється з передачею розміру адекватно. Слідом за Е.Ліром О. Мороховський використовує схему римування aa bb a, тобто одну потрійну й одну подвійну рими. З метричного погляду за характером віршових закінчень переклади лімериків, так само як і тексти-оригінали, будуються на чоловічих, жіночих і дактилічних римах. Аналіз рим перекладів показує, що перекладач намагається слідувати за автором і, перш за все, добирати **точні** рими.

Однак поряд із точними перекладач вдається також і до асонансних рим, проте такі випадки є поодинокими:

BT	ПТ
There was an Old Man who <u>supposed</u> , That the street door was partially <u>closed</u> ; But some very large rats, Ate his coats and his hats,	Думав дід о порі <u>підвечерній</u> , Що причинені двері <u>надвірні</u> . Та меткі пацюки Згризли всі сюртуки,

While that futile old gentleman dozed.

Поки спав собі дід легковірний.

Щодо окремо виокремлюваної тавтологічної рими у першому та п'ятому рядках вихідного тексту, спостерігається її 100%-кове відтворення у перекладі українською мовою. При цьому перекладачу вдається зберегти і топонім або частину тіла, колір одягу, одяг або предмет, який займає фінальну позицію у рядку та утворює риму, наприклад:

ВТ	ТП
There was an Old Person of <u>Berlin</u> , Whose form was uncommonly <u>thin</u> ; Till he once, by mistake, Was mixed up in a cake, So they baked that Old Man of <u>Berlin</u> .	Жив собі чоловічок з <u>Берліна</u> , Що <u>тонкив</u> був, неначе билина, Поки в тісто попав І калачиком став Той худий чоловічок з <u>Берліна</u> .
There was an Old Lady of <u>France</u> , Who <u>taught little Ducklings to dance</u> ; When she said, 'Tick-a-tack!' They only said, 'Quack!' Which grieved that Old Lady of <u>France</u> .	<u>Научала</u> бабуся із <u>Франції</u> Каченят розважатися танцями. Що покаже їм: - Так!- А вони тільки: - Кряк! – Стала й плаче бабуся із <u>Франції</u> .

Тавтологічна рима у другому та п'ятому рядках вихідного тексту, більшою мірою відтворюється в українському перекладі із збереженням семантики компонентів, які утворюють риму:

ВТ	ТП
There was an Old Man who said, "How, Shall I flee from this horrible Cow? I will sit on this stile, And continue to smile, Which may soften the heart of that Cow."	Каже дід: - Чи такий я <u>здоровий</u> , Щоб тікати од цієї <u>корови</u> ? Сяду на перелаз І всміхнуся їй раз – Може, серце пом'якша в <u>корови</u> ?

Зафіксований один випадок зміни схеми тавтологічної рими «І + V рядок» на «І + V рядок» та введення складової рими у другому рядку перекладу, проте, з оглядом на збереження метрики та загальної схеми римування, таке перекладацьке рішення не зменшує якості перекладу:

ВТ	ТП
There was an Old Man in a <u>tree</u> ,	Жив на дереві дід, і <u>бджола</u>
Who was horribly bored by a <u>bee</u> .	Все до нього, вреднюча, <u>гула</u> .
When they said "Does it buzz?"	Хтось питає: - Дзижчить?
He replied "Yes, it does!	-Та уже ж не мовчить!
It's a regular brute of a <u>bee</u> !"	-Це ж звірюка якась – не <u>бджола</u> !

Констатовано збереження розподілу семантичних блоків за рядками у перекладі, яка відтворюється у такій послідовності: репрезентація героя або героїні у першому рядку, звичка або особливість у другому, опис у третьому та четвертому рядках та підсумок, реакція або оцінка дії у останньому рядку.

2.3. Відтворення змісту лімериків в українському перекладі

Змістовна сторона перекладів лімериків Едварда Ліра у перекладі О. Мороховського характеризується сюжетною близькістю до оригіналу: сюжетну лінію передано через функціональні доміанти оригінального тексту з дотриманням деталей оригіналу. Окрім семантично-сюжетного ядра, адекватно передано й оригінальні деталі, що приводить до збереження в перекладі принаймні трьох рядків із семантичною цілісністю.

При цьому відтворення змісту може відбуватися із застосуванням його модуляції, наприклад: *Till she sank underground* - *Та й у землю вженеться!*, *Which distressed all the people of Chertsey*. - *Ом і сердяться люди у Чертсі!*, *Which grieved that Old Lady of France* - *Стала й плаче бабуся із Франції!*, *There was an Old Man with a beard, Who said, "It is just as I feared!"* — *Так і знав!* –

скрикнув дід з бородою. Борода мені стала бідую!, To drinking he took - Щоб журились чоловік той з Везувія.

BT	TP
There was an Old Lady of Chertsey, Who made a remarkable curtsy: She twirled round and round, <u>Till she sank underground</u> <u>Which distressed all the people of</u> <u>Chertsey.</u>	Ну й вітається тітонька з Чертсі! Як зустріне кого (слово честі)! - Раз на місяць крутнеться, <u>Та й у землю вженеться!</u> <u>От і сердяться люди у Чертсі!</u>
There was an Old Lady of France, Who taught little Ducklings to dance; When she said, 'Tick-a-tack!' They only said, 'Quack!' <u>Which grieved that Old Lady of France.</u>	Научала бабуся із Франції Каченят розважатися танцями. Що покаже їм: - Так!- А вони тільки: - Кряк! – <u>Стала й плаче бабуся із Франції.</u>
There was an old man of Vesuvius, Who studied the works of Vitruvius, When the flames burned his book <u>To drinking he took,</u> That morbid old man of Vesuvius.	Все читав чоловік із Везувія, Архітектора твори, Вітрувія, Та згоріли - О горе! Вітрувія твори, <u>Щоб журились чоловік той з</u> Везувія.

Констатовано застосування лексичних трансформацій генералізації та конкретизації, що дозволяє відтворити вихідний зміст та нонсенс без змістовних втрат:

BT	TP
There was an Old Man with a beard, Who said, "It is just as I feared!— <u>Two Owls and a Hen, four Larks and a</u> <u>Wren,</u>	- Так і знав! – скрикнув дід з бородою.- Борода мені стала бідую! В ній <u>усяка пташва</u>

Have all built their nests in my beard.	Кубла, гнізда звива, Порядкує мені бородою.
There was an Old Man of Dundee, Who frequented the top of <u>a tree</u> ; When disturbed by the crows, He abruptly arose, And exclaimed, 'I'll return to Dundee.'	Один милий дідочок з Данді Соту ніч ночував на <u>вербі</u> , Ой закрикали круки! Взяв дід голову в руки Та як крикне: - Вертаюсь в Данді!
There was an Old Man who supposed, That the street door was partially closed; But some very large rats, Ate his <u>coats</u> and his hats, While that futile old gentleman dozed.	Думав дід о порі підвечерній, Що причинені двері надвірні. Та меткі пацюки Згризли всі <u>сюртуки</u> , Поки спав собі дід легковірний.

Культурно-специфічні реалії переважним чином відтворюються еквівалентами, що дозволяє зберегти аутентичність вихідного тексту, наприклад: *Chertsey - Чертсі, Kilkenny – Кілкенні, Whitehaven – Вайтхевен*.

Констатована прагматична адаптація лексеми “penny” шляхом заміни на аналог «гріш» у мові перекладу, що, очевидно, зумовлено необхідністю римування:

There was an Old Man of Kilkenny, Who never had more than a <u>penny</u> ; He spent all that money, In onions and honey, That wayward Old Man of Kilkenny.	Жив та був чоловік у Кілкенні, Що мав <u>гріш</u> – і не більш – у кишені, І його взяв потратив На меди та салати... Отакий-то ласун із Кілкені!
--	--

Заслуговує на увагу той факт, що перекладач зберігає (відтворює еквівалентами) і назви топонімів, які не пов’язані з Англією та є більш відомими середньостатистичному читачу і добирає до них риму у мові перекладу з урахуванням вимог до структури та форми лімерика: *France - Франція, Turkey - Туреччина, Berlin - Берлін, the Hague - Гаага, Coblenz - Кобленц, Rhodes - Родос, Nepal - Непал, Peru - Перу* тощо.

Констатовано лише один випадок заміни вихідних топонімів іншим, що зумовлено необхідністю збереження форми та пошуком рими:

ВТ	ПТ
There was an Old Man of Coblenz, The length of whose legs was immense; He went with one prance From <u>Turkey to France</u> , That surprising Old Man of Coblenz.	Довгі ноги у німця із Кобленца! Як набігався він по околицях, То однісіньким скоком Опинився в <u>Марокко</u> – Із містечка німецького Кобленца!

Специфічною рисою розглянутих лімериків є нонсенсичність (тобто ірраціональність) оповіді, яка досягається в тому числі за рахунок використання оцінного епітета, який у виявляється нелогічним у семантичному просторі лімерика та вступає у протиріччя із значенням попередніх рядків. Можна припустити, що спотворення нелогічного оцінного епітета у перекладі призводить до зменшення рівня нонсенсичності окремо взятого лімерика. Проте аналіз перекладів лімериків, які містять оцінні епітети, демонструє переважне відтворення прагматичного потенціалу нелогічного оцінного епітету, що відбувається у 92% перекладів лімериків, та реалізовано таким спектром варіантів реалізації:

У 30 % зафіксованих випадків відбувається відтворення епітета епітетом на рівні варіантного відповідника:

ВТ	ПТ
There was an Old Man of the Isles, Whose face was pervaded with smiles; He sung high dum diddle, And played on the fiddle, That <u>amiable</u> Man of the Isles.	Був на світі скрипаль з Островів, Що незмінно усмішкою цвів. Пісеньки все співав Та на скрипочку грав Той <u>веселий</u> скрипаль з Островів.
There was an Old Man who supposed,	Думав дід о порі підвечерній, Що причинені двері надвірні.

That the street door was partially closed; But some very large rats, Ate his coats and his hats, While that <u>futile</u> old gentleman dozed.	Та меткі пацюки Згризли всі сюртуки, Поки спав собі дід <u>легковірний</u> .
---	--

У 30 % зафіксованих випадків оцінний епітет ВТ зазнає граматичних змін у ПТ, що не спотворює комунікативну функцію вихідної одиниці, наприклад:

ВТ	ПТ
There was an old Man of th' Abruzzi, So blind that he couldn't his foot see; When they said, "That's your toe," He replied, "Is it so?" That <u>doubtful</u> old Man of th' Abruzzi.	Ніг не бачив своїх пан з Абрुцці – І навколо були всі в розпуці. Кажуть: - Ось де пята! – Він питає: - Ота? – Ну й <u>невіра</u> той пан із Абрुцці!
There was an Old Man in a tree, Who was horribly bored by a bee. When they said "Does it buzz?" He replied "Yes, it does!" It's a regular <u>brute</u> of a bee!"	Жив на дереві дід, і бджола Все до нього, вреднюча, гула. Хтось питає: - Дзижчить? - Та уже ж не мовчить! - Це ж <u>звірюка</u> якась – не бджола!

У 16 % проаналізованих прикладів перекладу вихідних епітетів констатуємо застосування компенсації за рахунок інших засобів виразності (вигуку, лексичного інтенсифікатора) та у 16 % випадків – модуляції змісту:

ВТ	ПТ
There was an old Man with a nose Who said 'If you choose to suppose That my nose is too long You are certainly wrong!'	Жив та був собі дід, що мав носа. Всім казав: - То вам тільки здалося, Що великий мій ніс, - Ні, він ще не доріс!

That <u>remarkable</u> man with a nose.	<u>Ви мого ще не знаєте носа!</u>
---	-----------------------------------

ВТ	ПТ
There was an old man of Vesuvius, Who studied the works of Vitruvius, When the flames burned his book To drinking he took, That <u>morbid</u> old man of Vesuvius.	Все читав чоловік із Везувія, Архітектора твори, Вітрувія, Та згоріли - О горе! Вітрувія твори, <u>Щоб журились чоловік той з Везувія.</u>
There was an Old Man of Kilkenny, Who never had more than a penny; He spent all that money, In onions and honey, That <u>wayward</u> Old Man of Kilkenny.	Жив та був чоловік у Кілкенні, Що мав гріш – і не більш – у кишені, І його взяв потратив На меди та салати... <u>Отакий-то ласун із Кілкені!</u>

Зафіксовані випадки конвергенції модуляції змісту та компенсації. Завдяки застосованим трансформаціям відбувається адекватне відтворення вихідних компонентів тексту та вписування перекладеного тексту у жорстку систему вимог щодо структури та форми ВТ:

ВТ	ПТ
There was an Old Man of Apulia, Whose conduct was very <u>peculiar</u> He fed twenty sons, Upon nothing but buns, That whimsical Man of Apulia.	Як один чоловік із Апулії Харчувався <u>самою</u> цибулею! Двадцятьох мав синів, Годував – як хотів: Тільки булки давав їм в Апулії.

Зменшення «нонсенсичності» не є репрезентативною та відбувається лише у 8% зафіксованих випадків внаслідок невідтворення вихідного оцінного компонента, наприклад:

ВТ	ПТ
There was an Old Man of Coblenz,	Довгі ноги у німця із Кобленца!

The length of whose legs was immense; He went with one prance From Turkey to France, That <u>surprising</u> Old Man of Coblenz.	Як набігався він по околицях, То однісіньким скоком Опинився в Марокко – Із містечка німецького Кобленца!
--	--

Окремо розглядається проблема збереження образів у перекладах лімериків Ліра. Переклад часто передбачає конфлікт між словесною адекватністю і точністю передачі образів. Лімерики Ліра об'єднані в збірки і пов'язані спільною темою - людина і суспільство, - яка вибудовується на двох головних образах: образі самого ексцентрика і його незвичайної поведінки і на образі суспільства. Важливим є вік головного героя, який також є частиною загального задуму та сприяє створенню нісенітничі за рахунок неузгодження віку людини та її дій.

Як демонструє проведений зіставний аналіз ВТ та ПТ, перекладач повною мірою відтворює вік героїнь лімериків, проте у 40% зафіксованих випадків перекладу втрачається компонент значення віку героїв поетичних творів, внаслідок чого “old man” стає «чоловіком, скрипалем, німцем або паном» без зазначення віку.

Що стосується образу "they", у більшості випадків перекладач дотримується текстів-оригіналів, займенник “they” опускається, проте форма вжитого дієслова узгоджується із третьою особою множини - «кажуть», «що казали» або перекладається неозначеним займенником «хтось», що відтворює антагоністичне протиставлення ексцентрика та суспільства, репрезентованого у вихідних текстах узагальнюючим займенником “they”. Під час проведення зіставного аналізу було зафіксовано лише один випадок невідтворення лексеми “they”, через що герой стає не об'єктом дії, а її носієм, що певним чином спотворює логіку вихідного лімерика:

ВТ	ПТ
There was an Old Man of Nepal,	Добре гримнувся дід із Непалу

From his horse had a terrible fall; But, though split quite in two With some very strong glue <u>They</u> mended that Man of Nepal.	Із коняки, що бігла помалу! Навпіл так і розбився, <u>Але клеєм скріпився</u> І живе собі дід із Непалу.
--	---

Засоби виразності, які розглядаються як підсилювальні нонсенс елементи, відтворюються у перекладі або відповідником (літота – літотою, гіпербола – гіперболою, метафора – метафорою), або за рахунок компенсації вихідного засобу іншим у перекладі:

ВТ	ПТ
There was an Old Man of the Isles, <u>Whose face was pervaded with smiles;</u> He sung high dum diddle, And played on the fiddle, That <u>amiable</u> Man of the Isles.	Був на світі скрипаль з Островів, <u>Що незмінно усмішкою цвів.</u> Пісеньки все співав Та на скрипочку грав Той <u>веселий</u> скрипаль з Островів.
There was an old Man of th' Abruzzi, <u>So blind that he couldn't his foot see;</u> When they said, "That's your toe," He replied, "Is it so?" That doubtful old Man of th' Abruzzi.	<u>Ніг не бачив своїх пан з Аbruцці –</u> І навколо були всі в розпуці. Кажуть: - Ось де пята! – Він питає: - Ота? – Ну й невіра той пан із Аbruцці!
There was an Old Person of Berlin, Whose form was <u>uncommonly thin;</u> Till he once, by mistake, Was mixed up in <u>a cake,</u> So they baked that Old Man of Berlin.	Жив собі чоловічок з Берліна, <u>Що тонкив був, неначе билина,</u> Поки в тісто попав І <u>калачиком</u> став Той худий чоловічок з Берліна.

Випадки втрати засобу виразності внаслідок обрання перекладачем модуляції змісту не є репрезентативними у межах аналізованої вибірки:

ВТ	ПТ
There was an Old Man of the Hague, Whose ideas were excessively vague;	Острогидли старому з Гааги Всі розумні діла та розваги –

He built a balloon To examine the moon, That deluded Old Man of the Hague.	Кулю газом надув Та й на місьць гайнув Непосида старий із Гааги.
--	--

Висновки до розділу II

Відмінною особливістю жанру лімерик є строго фіксовані форма та зміст. Кожен із рядків лімерика наповнений певним змістом. Лімерик являє собою закриту структуру, що передбачає досить велику кількість варіантів, але користується стабільними лексичними блоками.

Римування в лімеріку є жанроутворювальним, і рима використовується як один із сильних засобів, що впорядковують форму.

Лімерики Ліра характеризуються наявністю важких для римування топонімів, які є власне англійськими власними назвами або іноземними.

Відмінною ознакою лімерика є тавтологічна рима, при цьому вона характерна лише для потрійної рими, коли тавтологічною є рима першого і п'ятого рядків, що спостерігаємо у переважній кількості випадків (90%), або другого і п'ятого рядків, що застосовується у 10% від загальної кількості проаналізованих лімериків

Прояв культурної інформації у лімеріку здійснюється за посередництвом категорії оцінки. Головною культурною цінністю, що знаходить своє відображення в лімеріку та яка слугує визначальним для англійця фактором соціальної поведінки, є "відчуття міри" та "поміркваність". Все, що не узгоджується із цим стереотипом, сприймається суспільством як неналежне та засуджується. Суспільство марковано в тексті у вигляді узагальнюючого займенника "they". Воно виражає громадську думку, що втручається у свободу окремої особистості – головного героя ексцентрика.

Лімерики часто базуються на так званому "прийомі відчуження", коли які-небудь властивості або предмети виводяться «з автоматизму сприйняття» читача, відділяються від їх носіїв і знаходять незвичне втілення у типових ситуаціях, що є природою нонсенса.

Прийоми мовної гри та низка стилістичних засобів посилення виразності сприяють реалізації іронічного ставлення автора до того, що відбувається. Серед найбільш задіяних стилістичних прийомів, які використовуються в

лімериках, можна виділити такі: гіпербола, літота, порівняння, гра слів, заснована на омофонії.

Проведений лінгвістичний аналіз лімериків дав змогу констатувати, що параметром перекладацьких труднощів під час перекладу лімериків Е. Ліра є складність збереження жанроутворювальних ознак лімериків: суворо фіксованої форми (що виявляється у збереженні розміру та рими) і не менш суворого змісту (семантико-синтаксичної структури, нонсенсу та образів). Крім того, до проблем перекладу лімерика можна віднести наявність культурно-специфічних реалій у ВТ, які репрезентовані власне англійськими денотатами “penny, holly”, та топонімами.

Критерії адекватності та еквівалентності з урахуванням жанроутворювальних ознак лімерика виглядають наступним чином. Адекватним перекладом лімериків можна вважати переклади, які передають їхню форму (тобто розмір та риму), так і нонсенсичний зміст, відтворення засобів виразності, справляючи при цьому на україномовного читача той самий комунікативний прагматичний ефект, що й англійські лімерики на читача англійськомовного. Еквівалентним перекладом лімериків можна вважати збереження семантико-сюжетного ядра та деталей тексту-оригіналу.

Проведений метричний аналіз перекладів лімериків Е. Ліра показав, що передача розміру лімерика є адекватною. О. Мороховський зберігає схему римування aa bb a, тобто одну потрійну й одну подвійну рими. З метричного погляду за характером віршових закінчень переклади лімериків, так само як і тексти-оригінали, будуються на чоловічих, жіночих і дактилічних римах. Аналіз рим перекладів показує, що перекладач намагається слідувати за автором і, перш за все, добирати точні рими.

Відтворення тавтологічної рими у першому та п'ятому рядках вихідного тексту відбувається у перекладі всіх лімериків українською мовою. При цьому перекладачу вдається зберегти і топонім або частину тіла, колір одягу, одяг або предмет, який займає фінальну позицію у рядку та утворює риму, Тавтологічна рима у другому та п'ятому рядках вихідного тексту, у переважній

кількості випадків відтворюється в українському перекладі із збереженням семантики компонентів, які утворюють риму.

Констатовано збереження розподілу семантичних блоків за рядками у перекладі, яка відтворюється у такій послідовності: репрезентація героя або героїні у першому рядку, звичка або особливість у другому, опис у третьому та четвертому рядках та підсумок, реакція або оцінка дії у останньому рядку.

Змістовна сторона перекладів лімериків Едварда Ліра у перекладі О. Мороховського характеризується сюжетною близькістю до оригіналу: сюжетну лінію передано через функціональні домінанти оригінального тексту з дотриманням деталей оригіналу. Окрім семантично-сюжетного ядра, адекватно передано й оригінальні деталі, що приводить до збереження в перекладі принаймні трьох рядків із семантичною цілісністю.

Відтворення змісту відбувається із застосуванням його модуляції, генералізації та конкретизації, що дозволяє відтворити вихідний зміст та нонсенс без змістовних втрат.

Культурно-специфічні реалії переважним чином відтворюються еквівалентами, що дозволяє зберегти аутентичність вихідного тексту. Констатована прагматична адаптація лексеми “penny” шляхом заміни на аналог «гріш» у мові перекладу, що, очевидно, зумовлено необхідністю римування:

Зіставний аналіз лімериків та їх українських перекладів, які містять оцінні епітети, демонструє переважне відтворення прагматичного потенціалу нелогічного оцінного епітету, який є компонентом складної системи «нонсенсичності». У 30 % зафіксованих випадків відбувається відтворення епітета епітетом на рівні варіантного відповідника, у 30 % зафіксованих випадків оцінний епітет ВТ зазнає граматичних змін у ПТ, що не спотворює комунікативну функцію вихідної одиниці, у 16 % проаналізованих прикладів перекладу вихідних епітетів констатуємо застосування компенсації за рахунок інших засобів виразності (вигуку, лексичного інтенсифікатора) та у 16 % випадків – модуляції змісту. Завдяки застосованим трансформаціям

відбувається адекватне відтворення вихідних компонентів тексту та вписування перекладеного тексту у жорстку систему вимог щодо структури та форми ВТ.

Як демонструє проведений зіставний аналіз ВТ та ПТ, перекладач повною мірою відтворює вік героїнь лімериків, проте у 40% зафіксованих випадків перекладу втрачається компонент значення віку героїв поетичних творів, внаслідок чого “old man” стає «чоловіком, скрипалем, німцем або паном» без зазначення віку, проте це не впливає на нонсенічність перекладених лімериків.

Що стосується образу "they", у більшості випадків перекладач займенник “they” опускається, проте форма вжитого дієслова узгоджується із третьою особою множини - «кажуть», «що казали» або перекладається неозначеним займенником «хтось», що відтворює антагоністичне протиставлення ексцентрика та суспільства, репрезентованого у вихідних текстах узагальнюючим займенником “they”.

Засоби виразності, які розглядаються як підсилювальні нонсенс елементи, відтворюються у перекладі або відповідником (літота – літотою, гіпербола – гіперболою, метафора – метафорою), або за рахунок компенсації вихідного засобу іншим у перекладі.

ВИСНОВКИ

Поняття еквівалентності визначається як смислова спільність вихідного та кінцевого текстів, тобто орієнтована на результат, тоді як адекватність розглядається як якість перекладацького рішення як процесу. Адекватність забезпечує повноту міжмовної комунікації в конкретних умовах, тоді як еквівалентність зосереджена на вимозі відповідності між текстом мовою оригіналу та його перекладом.

Художній переклад націлений на відтворення прагматичного впливу на читача, збереження індивідуальних особливостей стилю автора, максимально повне збереження плану змісту в єдності з планом вираження. У художньому перекладі однією з основних умов виступає передача прагматичного аспекту оригіналу, що узгоджується з поняттям «адекватність». Точність перекладу окремих елементів тексту і тексту вписується в поняття «еквівалентність».

Адекватність та еквівалентність дають оцінку різних аспектів перекладеного тексту. Поняття еквівалентності пов'язане зі змістовною близькістю оригіналу та перекладу, а також відображає відповідність синтаксичної будови. Поняття адекватності відображає передачу прагматичних і стилістичних особливостей оригіналу, а також елементів експресії. З аналізу та оцінки перекладу з позицій еквівалентності та адекватності складається загальна оцінка якості перекладу художнього твору.

Адекватність та еквівалентність можуть розглядатися як критерії оцінки різних аспектів перекладеного твору. Рівень еквівалентності відображає, наскільки повно передано смисловий зміст оригіналу, а аналіз перекладацьких трансформацій уможливорює оцінку правильності вибору рівня, виявляючи можливі порушення, такі як необґрунтоване підвищення або зниження еквівалентності. Оцінка адекватності зосереджується на збереженні виразних характеристик перекладу. Здійснюючи аналіз з двох зазначених перспектив, можна сформулювати загальну оцінку якості художнього перекладу та виявити системні помилки, які можуть вплинути на сприйняття твору в цілому. Адекватність і еквівалентність є

ключовими критеріями для оцінювання якості художнього перекладу з урахуванням його жанрових характеристик.

Конкретизація понять «адекватність» та «еквівалентність» здійснено з урахуванням жанроутворювальних ознак лімерику. Жанроутворювальні ознаки лімериків розділені на дві складові: суворо фіксована форма (розмір та рима) і не менш суворо регламентований зміст (семантико-синтаксичної структури, нонсенса та образів). З урахуванням цього, адекватним перекладом лімериків можна вважати переклади, які передають як букву, так і дух лірівських лімериків, тобто як їхню форму (розмір та риму), так і нонсенсичний (безглуздий, ірраціональний) зміст, що передбачає відтворення засобів виразності. Еквівалентним перекладом лімериків можна вважати збереження семантико-сюжетного ядра та деталей тексту-оригіналу.

Проведений зіставний аналіз текстів оригіналу та перекладу лімериків дозволяє констатувати, що переклади лімериків О. Мороховського є адекватними, тобто таким, що відтворюють комунікативний прагматичний ефект вихідного тексту. Перекладач повною мірою зберігає у перекладі розмір, риму, тавтологічну риму, загальний нонсенсичний зміст, задіяні засоби художньої виразності (оцінні епітети, гіперболи, літоти, порівняння).

Переклад лімериків О. Мороховського є еквівалентним. Змістовна сторона перекладів лімериків Едварда Ліра, що склали матеріал дослідження, характеризується сюжетною близькістю до оригіналу: сюжетну лінію передано через функціональні домінанти оригінального тексту з дотриманням деталей оригіналу. Окрім семантично-сюжетного ядра, адекватно передано й оригінальні деталі, що приводить до збереження в перекладі принаймні трьох рядків із семантичною цілісністю, що узгоджується з критерієм еквівалентності, збереження розподілу семантичних блоків за рядками. Культурно-специфічні реалії переважним чином відтворюються еквівалентами, що дозволяє зберегти аутентичність вихідного тексту. Відтворення змісту відбувається із застосуванням перекладацьких

трансформацій модуляції, генералізації та конкретизації, що дозволяє відтворити вихідний зміст та нонсенс без змістовних втрат.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розширенні емпіричного матеріалу, а також у аналізі перекладів інших аутентичних англійських літературних жанрів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дерік І. М. До проблеми лінгвостилістичного аналізу лімериків в аспекті перекладу // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія. - 2013. - Вип. 27. - С. 138-145.
2. Дерік І. М., Ірхіна Ю.В. Особливості відтворення мовної гри у перекладі (на матеріалі російсько- та українськомовних літературних перекладів англійських лімериків) // Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету ім. К. Д. Ушинського. Лінгвістичні науки. - 2013. - № 17. - С. 26-36.
3. Ємець О.В. Лімерик у стилістичному та перекладознавчому аспектах. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Випуск 38. 2008. С. 125-128
4. Жмаєва Н. С., Марцін К. О. «Адекватність» та «еквівалентність» як критерії оцінки якості художнього перекладу // European congress of scientific achievements. Proceedings of the 12th International scientific and practical conference. Barca Academy Publishing. Barcelona, Spain. 2024. Pp. 617-622. URL: <https://sci-conf.com.ua/xii-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-european-congress-of-scientific-achievements-2-4-12-2024-barselona-ispaniya-arhiv/>
5. Жмаєва Н.С., Юхимець С.Ю. До питання визначення критеріїв оцінювання адекватності перекладу / Науковий вісник ПНПУ імені К. Д. Ушинського. Одеса, 2020. Вип. 29. С. 104–119. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/8596/1/Zhmayeva%20Natalya%20Sergiyivna%202019.pdf>
6. Коваленко Л. А. Когнітивний аналіз англо-українського перекладу поезії нонсенсу на матеріалі лімериків Е. Ліра. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. 2018 № 37 том 4. С. 49-51.
7. Лір Е. Небилиці: вірші та малюнки / Пер. з англ., вступ. ст. О. Мокровольського. Київ: «Веселка», 1980. 79 с.

8. Мирам Г. Э. Переводные картинки. Профессия: К.: Ника-Центр, Эльга, 2001. 336 с.
9. Ребрій О. В. Вступ до перекладознавства : конспект лекцій для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» факультету іноземних мов. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. – 116 с.
10. Ребрій О.В. Сучасні концепції творчості у перекладі: монографія. Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. 376 с.
- 10.1. Belknap G.N. (1981) History of the limerick. *The Papers of the Bibliographical Society of America* 75(1), 1-32.
11. Broeck R. van den The concept of equivalence in translation theory: Some critical reflections // *Literature and Translation* / Ed. By J.S. Holmes, J. Lambert and R. van den Broeck. – Leuven: Academic, 1978. – P.29 – 47.
12. Campbell S. J. Towards a Model of Translation Competence // *Meta: Translators J.*, Vol. 13, 1991. – pp. 329-343.
13. Catford J. C. A linguistic theory of translation. Oxford University Press, 1965. 103 p.
- 13.1. EVEN-ZOHAR, I. (1990) *Polysystem Studies*. Tel Aviv: The Porter Institute for Poetics and Semiotics, and Durham: Duke University Press. [= *Poetics Today* 11(1).]
14. Gorlee D. L. Semiotics and the Problem of Translation (With Specific Reference to the Semiotics of Charles S. Peirce). Amsterdam – Atlanta, 1994. – 255 p.
15. Hönig Hans G., Kussmaul, P. Strategie der Übersetzung. Ein Lehr- und Arbeitsbuch. Tübingen: Narr, 1982. 172 s.
16. House J. Translation Quality Assessment: Linguistic description versus Social Evaluation // *Meta : Translators Journal*, vol. 46. – № 2. – 2001. – pp. 243 – 257.
17. Jäger G. Kommunikative und maximale Äquivalenz von Texen. Äquivalenz bei der Translation. VEB Verlag Enzyklopedie. Leipzig, 1982. s. 9-18
18. Jakobson R. On linguistic aspects of translation // *The Translation*

- Studies Reader / Ed. By L. Venuti. New York: Routledge, 1959/2000. p.113-118
19. Kade O. Zufall und Gesetzmäßigkeit in der Übersetzung. Leipzig: Verl. Enzyklopädie, 1968. 128s.
  20. Kussmaul P. Training the Translator. Amsterdam: John Benjamins, 1995. – 178p.
  21. Lear E. (1965) The Complete Nonsense of Edward Lear, ed. H. JACKSON. London: Faber and Faber.
  22. Nida E., Taber C. The Theory and Practice of translation. Leiden, 1969. 455 p.
  23. Neubert A. Pragmatische Aspekte der Übersetzung // Grundlagen der Übersetzungswissenschaft. Leipzig, 1968. – S. 21 – 33.
  24. Neubert, A. Text and Translation // Übersetzungswissenschaftliche Beiträge. Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie, 1985. 168p.
  25. Nord, Chr. Translating as a Purposeful Activity. Functionalist Approaches Explained. Manchester, UK: St.Jerome Publishing, 1997. 154p.
  26. Prunč E. Einführung in die Translationswissenschaft. Institut für Translationswissenschaft, 2002. 374 S.
  27. Reiss K., Vermeer H. J. Grundlegung einer allgemeinen Translationstheorie. Tübingen: Niermeyer, 1984. 245 s.
  28. Roberts R.P. (1992) The concept of function of translation and its application to literary texts. *Target* 4 (1), 1-16.
  29. Schäffner C. Skopos theory. Routledge Encyclopedia of Translation Studies / Ed. by M. Baker. London/New York: Routledge, 1998. pp.235 – 238.
  30. Snell-Hornby M. (1988) *Translation Studies: An Integrated Approach*. Amsterdam-Philadelphia: John Benjamins.
  31. Toury Gideon (1999). "How Come the Translation of a Limerick Can Have Four Lines (Or Can It)?" in: *Word, Text, Translation: Liber Amicorum for Peter Newmark*, eds Gunilla Anderman & Margaret Rogers. Clevedon etc.: Multilingual Matters, 1999, 163-174.
  32. Toury G. In Search of a Theory of Translation. TelAviv: Porter Institute,

1980. – 159 p.

33. Hark Ina Rae. Edward Lear: Eccentricity and Victorian Angst // *Victorian Poetry*. Columbia University Press, 1978. -No.16. - Pp. 112-122.
34. Самохіна В. О. Жарт у сучасному комунікативному просторі Великої Британії та США : монографія. Вид. 2-е, перероб. і доп. Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. 360 с..
35. Оликова М. А. Особенности перевода лимериков // *Вісник Сумського державного університету*. – 2004. – № 4(63). – С. 97-102.